

**LICHTSTRALEN
OP DEN AKKER DER WERELD**

RAYMUNDUS LULLUS

DE EERSTE ZENDELING ONDER
DE MOHAMMEDANEN

DOOR

Dr E. L. SMIT

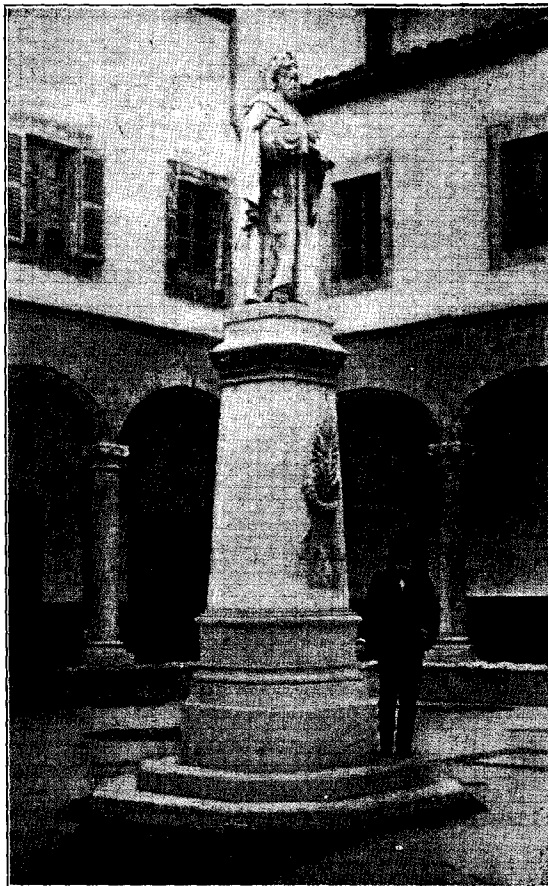

AFL. I—II

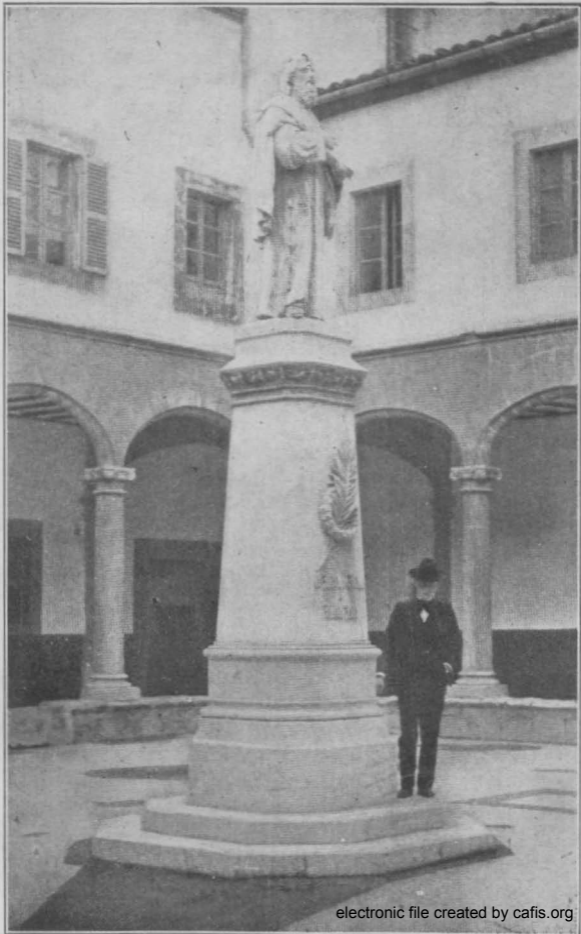
34ste JAAR

MCMXXVIII

STANDBEELD VAN RAYMUNDUS LULLUS
TE PALMA OP HET EILAND MALLORCA

LICHTSTRALEN OP DEN AKKER
DER WERELD

1928

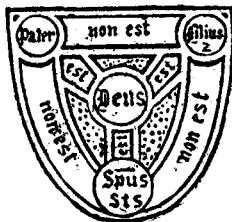
No. 1—2

RAYMUNDUS LULLUS

DE EERSTE ZENDELING ONDER
DE MOHAMMEDANEN

DOOR

Dr E. L. SMIT

MET DRIE PLATEN

UITOEGEVEN VANWEGE DEN ZENDINGSSTUDIE-RAAD DOOR
DE DRUKKERIJ VAN DE STICHTING HOENDERLOO

OVERZICHT VAN DEN INHOUD

	Blz.
I TER INLEIDING	3
II ISLAM EN CHRISTENDOM IN SPANJE TEN TIJDE VAN RAYMUNDUS LULLUS	10
III DE JEUGD VAN RAYMUNDUS LULLUS	14
IV ZIJN BEKEERING	17
V VOORBEREIDING TOT ZIJN ARBEID	24
VI LULLUS TE MONTPELLIER, PARIJS EN ROME	32
VII EERSTE ZENDINGSREIS NAAR TUNIS	43
VIII NIEUWE ZENDINGSREIZEN	50
IX LULLUS ALS WIJSGEER EN SCHRIJVER	57
X LAATSTE ZENDINGSREIS EN MAR- TELAARSCHAP	65
XI „DIE SPREEKT, OOK NADAT HIJ IS GESTORVEN”	69

RAYMUNDUS LULLUS, de eerste zendeling onder de Mohammedanen, werd in 1235 te Palma op het eiland Mallorca geboren.

Dit zegt ons aanstonds twee dingen : ten eerste dat hij een Middeleeuwer en ten tweede dat hij een Spanjaard was, of, om het precieser aan te duiden : een Catalaan. Want noch in oorsprong, noch in aard is een Spanjaard en een Catalaan precies hetzelfde. De Catalanen, nazaten der oude Gothen, die zich in den tijd der volksverhuizing in Spanje vestigden (Cataluna = Gothland !), onderscheiden zich van de eigenlijke Spanjaarden door hun taal, hun karakter en vooral door hun groote activiteit. Zelfs heden ten dage bestaat er een scherpe tegenstelling tusschen de Catalanen en de eigenlijke Spanjaarden en het is bekend, dat men te Barcelona, de hoofdstad van Catalonië, weinig Spaansch-gezind is.

Raymundus Lullus toont verschillende eigenaardige karaktertrekken van den Catalaan : de rusteloze actie-aard en groote energie. Zijn naam is typisch Catalaansch : Ramón Lull. Doch — in overstemming met de gewoonte van zijn tijd — heeft hij dien ver-latijnscht in Raymundus Lullus. En zoo wordt hij ook gemeenlijk in de geschiedenis aangeduid.

Vervolgens is Raymundus Lullus een Middeleeuwer ; en naar dien maatstaf moet men hem ook beoordeelen, hem althans zien in het licht van zijn tijd. Nu is men er te zeer aan gewend de Middeleeuwen te beschouwen als een „duister tijdperk”, dan dat het ondienstig zou

zijn eene korte schets te geven van de 13e eeuw. waarin onze held leefde.

De Middeleeuwen zijn aldus genoemd, omdat zij in werkelijkheid „middel-eeuwen” waren, een overgangstijdperk, waarin eenerzijds de antieke wereld van Grieksch-Romeinsche beschaving voortleefde, terwijl anderzijds eene nieuwe wereld zich begon te vormen. Allerlei kiemen in de Middeleeuwen gelegd, vormen, ten volle ontplooid, de drijvende beginselen van den nieuwen tijd. Vandaar, dat het soms zeer moeilijk is een juist oordeel over dit tijdperk te vellen.

De belangrijkste factor nu, die de Middeleeuwen beheerscht, is de ééne, groote, algemeene (of katholieke) christelijke Kerk, die in de 13e eeuw bijna volkomen de Roomsche-Katholieke was geworden, en nog meer in het bijzonder de kerk van het pausdom. De Paus van Rome regeerde oppermachtig over de volken van Europa als „Stadhouder van Christus” niet alleen naar het geestelijke, maar ook in sterke mate naar het wereldlijke. Toen Lullus optrad, had het pausdom zijn eeuwenlangen strijd met het Duitsche keizerschap gewonnen en stond het op het toppunt van zijn macht. Vorsten hielden den paus den stijgbeugel, wanneer hij te paard uitreed. De Duitsche keizerskroon was in des pausen hand. Filips August van Frankrijk moest zich buigen voor het vreeselijk wapen van het pauselijk interdict over zijn land; Jan-zonder-land, koning van Engeland, ontving uit de hand van den paus zijn rijk als leengoed terug; Pedro van Aragon, de landsvorst van Raymundus Lullus liet zich door paus Innocentius III kronen en legde in zijn

hand den eed van vazal af. Nooit heeft een mensch op aarde een grootere macht bezeten dan deze paus en eenige van zijne naaste opvolgers. De oude zelfstandigheid der mededingsters van Rome was verdwenen. Op het 4e Lateraansche concilie, eenige jaren vóór de geboorte van Raymundus Lullus gehouden, vond eene plechtige parade plaats van het geheele leger der „strijdende kerk”. Behalve de gezanten der christelijke vorsten van Cyprus en Jeruzalem, verzamelden zich rondom den paus van Rome 71 aartsbisschoppen en patriarchen, w. o. die van Constantinopel, Jeruzalem, Antiochië en Alexandrië; 412 bisschoppen; en meer dan 800 abten en prioren. Dit was het toppunt van glorie voor de ééne, katholieke, Kerk van Rome en voor haren met de drie-dubbele kroon gekroonden vorst, die als Gods eigen vertegenwoordiger op aarde gold.

Doch tegenover deze groote macht in ééne hand gelegd, stond eene niet minder formidabele macht, die van den Islâm. De geheele geschiedenis der Middel-eeuwen wordt beheerscht door den strijd tusschen de Christenheid en den Islâm. Het zijn twee werelden, die op elkaar botsen: die van het Oosten en die van het Westen, Azië en Europa, de godsdienst van den bruinen man en die van den blanken man. Die groote worsteling is niet geëindigd met een beslissende overwinning van een dezer beide machten. Zij hebben elkaar omstrengeld gehouden, eeuwenlang, maar aan het einde heeft de Islâm de overhand behouden in Azië en Afrika, en het Christendom in Europa. Aan weerszijden is het gelukt elkaar groote stukken grondgebied te ont-

rukken, totdat aan het eind eene zekere stabilisatie is ingetreden. Feitelijk is deze worsteling nog niet ten einde: de inzet is niets minder dan de wereldheerschappij. Alleen wordt thans de strijd meer in stilte gevoerd en verder van Europa af dan toen. De Islâm staat niet meer voor de deur als een gevaar, maar de strijd zelf duurt eigenlijk voort tot op onzen dag.

Het blijft een pijnlijk raadsel, hoe een godsdienst als de Islâm, welke toch vergeleken met het Christendom beslist minderwaardig moet worden genoemd, en waarin van meet af aan, bijgeloof, vormendienst en willekeur, een overwegende rol hebben gespeeld, er in geslaagd is het christelijk geloof in zijn bakermat zelve te verdringen. Niet alleen Jeruzalem en Palestina, maar ook Antiochië en geheel Syrië en Klein-Azië, het land van Paulus, ook Egypte en Noord-Afrika, het vaderland van Athanasius en Augustinus, kortom bijna alle klassieke landen van de oud-christelijke Kerk, zijn geheel en al onder de heerschappij van den Islâm gekomen. Wat in die landen nog aan christelijke Kerken over is, is niet anders dan vormendienst, met een kerktal die zelfs de priesters niet meer verstaan, zooals bij de Koptische Kerk in Egypte. Zoo is de Islâm geworden en ten alle tijde gebleven een schreeuwend verwijt tegen de christelijke Kerk, die hare roeping heeft verzuimd.

Want de eenige verklaring, die voor dit duistere raadsel is te geven, bestaat hierin, dat met name de Obstersche christenheid al haar kracht verteerde in theologische haarkloverijen over de naturen van Christus en in een werkeloos monnikendom, dat den hemel

meende te winnen en intusschen wegzonk in een grof bijgeloof van engelen- en heiligen-vereering, zoodat aan de Moslems dit Christendom niet beter dan heidendom toescheen. Het leven zelf was aan de doode vormen ontvloden en terwijl de Byzantijnsche keizers naar de theologische tooverformule zochten, die alle strijdende partijen moest verzoenen, klopte de Islâm aan de poorten van een rijk, dat door monniken en vrouwen werd geregeerd.

Het Westersche Christendom heeft wel van meet af aan een manlijker type vertoond. Augustinus had daar een dieperen inslag gegeven door zijn leer van zonde en genade. In moeizamen strijd had het Westersche Christendom de Germaansche volken moeten winnen en de barbaren beschaven. Dat waren zonder twijfel voordeelen, die het Westen bezat tegenover het Oosten. Van meet af aan heeft dan ook het Westersche Christendom sterker gestaan tegenover den Islâm, dan het Oostersche. Niet alleen sloeg Karel Martel de Saracenen in het hart van West-Europa terug naar het Zuiden, en begon onder Karel den Groote de strijd om het bezit van Spanje, welke met de eindoverwinning van de christelijke volken zou eindigen; maar ook hebben de Westersche Christenen met gloeiend enthousiasme getracht door de kruistochten de wereld van het Oosten weder aan den Islâm te ontrukken.

Dit laatste is niet gelukt. „Die het zwaard trokken zijn door het zwaard vergaan”. De kruistochten waren vrijwel geheel een strijd met vleeschelijke wapenen en, hoezeer wij ook het idealisme, dat er toe dreef mogen be-

wonderen, het ware beter geweest zoo die strijd gevoerd ware met geestelijke wapenen: bekeering van de Mohammedanen door de liefde en door de verhevenheid van het christelijk geloof. Dat dit geheel is nagelaten moet een blijvende vlek op de Westersche Christenheid genoemd worden. Men bestreed den Islâm met zijn eigen wapenen en . . . de Islâm hield stand. Ja, de geheele Middel-eeuwen door duurt het proces van „Islamitiseering der Oostersche en Noord-Afrikaansche landen”. „Tegen één Moslem, die christen wordt, staan tien christenen, die Mohammedaan worden”, schrijft Raymundus Lullus.

Eén stoutmoedig man (als wij ten minste van Raymundus Lullus atzien) heeft althans een poging gewaagd de Moslems door overreding tot het Christelijk geloof te bekeeren, nml. Franciscus van Assisi. Met het kruisvaardersleger voor Damiate drong hij in het kamp van den Sultan door en predikte den Mohammedanen Christus. En wonder boven wonder bracht deze merkwaardige heilige er het leven af. Maar hij was dan ook de eenige in zijn tijd, die aan zulk een pogen dacht.

Het optreden van Franciscus van Assisi deelt de Middeleeuwen ongeveer in twee deelen: zijn persoonlijkheid vormt als het ware eene insnijding, een keerpunt in de geschiedenis. Het is hier niet de plaats zijn leven in breede trekken te verhalen of zijne beteekenis uitvoerig uiteen te zetten, maar zijn voorbeeld heeft te zeer ingewerkt op Raymundus Lullus, dan dat wij niet even het een en ander omtrent die beteekenis moeten mededeelen. Monniken, die have, goed, huisgezin en alle wereldsche genietingen prijs gaven om het eeuwige

leven te winnen, zijn er ook vóór Franciscus geweest. Doch vóór of na hem is er niemand zóó principieel geweest in de navolging van „het arme leven van Christus en de apostelen” dan hij. Niemand heeft zoo diep-ootmoedig en zoo verheven-dwaas letterlijk de Bergrede in practijk gebracht als Francesco Bernardone. In hem vindt eene machtige geestes-beweging haren oorsprong, die de gansche leekenwereld aangreep, ja, de geheele kerk: een stroom van dienende liefde ten behoeve van armen, gebrekkigen, melaatschen, zieken en ellendigen ging van hem uit. Het zijn de Franciscaners geweest, die weer den stoot gaven tot in- en uitwendige Zending. Wonderlijk genoeg luidt deze „heilige”, die studie en wetenschap gering achtte, een nieuwen opbloeij der wetenschappen in. Zijn eeuw is die der groote universiteiten, als Padua, Bologna, Keulen, Parijs, Montpellier, Oxford, waar zijne leerlingen theologie en rechtswetenschap doceerden. Doch zijne grootste beteekenis is hierin gelegen, dat hij eene nieuwe lente van Franciscaner vroomheid doet ontluiken. Het geestelijk leven bloeit op in de kringen zoowel der geestelijken als der leeken; de volksmassa wordt er door beroerd en eene stichtelijke letterkunde in de volkstaal wordt geboren.

Zoo is de 13e eeuw nog meer dan de eeuw van het pausdom of van de kruistochten, die van den heiligen Franciscus van Assisi, die der leeken-vroomheid en der scholen.

II ISLAM EN CHRISTENDOM IN SPANJE TEN TIJDE VAN RAYMUNDUS LULLUS

ALS er één land ter wereld geweest is, waar de groote tegenstelling van Islâm en Christendom fellen vorm heeft aangenomen, dan was het zeker wel in Spanje. Langs twee wegen viel de Islâm het Christendom aan: in het Oosten in het Byzantijsche rijk, in het Westen in Spanje. Toen eindelijk Byzantium overwonnen werd, drong de Islâm langs den Balkan Europa binnen; maar deze inval geschiedde door een barbaarsch Midden-Aziatisch volk, de Turken. In het Oosten is de strijd tusschen Christendom en Islâm daardoor een strijd van de beschaving tegen de barbaarsheid geworden. In West-Europa was het juist andersom: daar vielen de beschaafde Arabieren, die met zich meevoerden alle cultuur van het oude Oosten, van Egypte, Syrië en Perzië, over een half-barbaarsch, gedegeneerd volk, de West-Gothen, heen. In twee jaren tijd gelukte het hun Spanje te veroveren en het heeft 800 jaren geduurd eer men er hen uit kon verdrijven.

Vrijwel alle producten van de rijke Oostersche beschaving zijn door de Arabieren via Spanje tot Europa gebracht. Om slechts eenige grepen te doen: de koffie, het papier, de sinaasappel, de citroen, de granaatappel, de suiker, de zijde, het weven van tapijten en het vervaardigen van fijn smeedwerk, buskruit en linnen; het 10-talig stelsel, de algebra, de cosmographie, de grondbeginselen der moderne geneeskunde, de berijmde poëzie en de Grieksche wijsbegeerte. Aristoteles sprak eerst Ara-

bisch, voor men hem Latijn leerde spreken aan de Europeesche universiteiten. De hoogeschole van Cordoba, Salamanca en Alcalá trokken menigen Westerschen monnik, die de dorst naar wijsheid in zich voelde branden.

Terwijl in de vroege Middeleeuwen de bewoners der Noordelijke landen, Angelsaksen, Franken en Germanen in leemen hutten leefden en hunne grooten in rookerige ridderburchten, zich kleedden met dierenvelen en verteerd werden door het ongedierte, terwijl zij zich voedden als de oermensch, — bouwden de Mooren in Spanje hunne prachtige Alcazars, kleedden zij zich in fijn lijnwaad en disputeerden zij in hun weelderige badhuizen over de wijsbegeerte van Aristoteles, Averroës, Avicenna en Algazel.

Het Moorsche Spanje was het overige Europa drie eeuwen in beschaving vooruit en de Khaliefen van Cordoba konden zich, bewust van hunne kracht de weelde veroorlooven religieuze verdraagzaamheid te oefenen jegens de belijders van andere gelooven: Christenen en Joden.

Bij duizenden gingen in Afrika en Voor-Azië de aanhangers der oude christelijke kerken tot den Islâm over en dat vrijwel zonder rechtstreekschen dwang: alleen al door het prestige van het eenvoudige, strakke monothéisme en de hooge cultuur van den Islâm. Zegevierend drongen Mohammedaansche zendelingen door tot in China, Voor-Indië en den Indischen Archipel. Het gelukte den Moslemschen heerschers van Voor-Azië zegevierend de woeste aanvallen der kruisvaarders te weerstaan en met hun vloten de zeemachten van de Middeleeuwen, Genua en Venetië te trotseeren.

Wel begonnen in Noord-Spanje de oorspronkelijke bewoners zich vrij te vechten van de Mohammedaansche overheersching en gelukte het hun kleine staatjes te stichten: Asturië, Castilië en Leon, Aragon en het graafschap Catalonië. Maar de volkomen vrijmaking gelukte eerst, toen deze staatjes van de groote lessen hun door de Khaliefen geleerd begonnen te profiteeren, en zij vrijwel alle waardevolle cultuurbestanddeelen van den Islâm in zich hadden opgenomen. En achthonderd jaren waren er toe noodig eer zij den Islâm van het schiereiland konden verdrijven.

In dien strijd van eeuwen heeft Mallorca, het vaderland van Lullus een groote rol gespeeld. Als het voornaamste eiland van de Balearengroep was het eerst een twist-appel tusschen de strijdende partijen en diende het na de definitieve verovering voor de kroon van Aragon, tot uitvalspoort tegen de Algerijnsche zeeroovers en als veilige haven, wanneer stormen of nederlagen de christelijke vloten van de Middellandsche zee verdreven. De kust is thans nog omzoomd met ruïnes van de oude wachttorens, van waar de eilanders konden gewaarschuwd worden als er kaperschepen in aantocht waren. Iedere kerk is er gebouwd als eene vesting met kleine vensters en sterke muren en kapiteelen langs den dakrand, om in tijd van nood als wijkplaats te dienen, waarin dan vrouwen en kinderen veilig binnen waren achter de zware deuren, en de mannen met boog en slingersteen zich op het dak verschansten.

De Mallorkijnen waren kloeke zeevaarders en krijgslieden, die met de Genueezen en Venetianen de pioniers

van den Levant-handel en van den zee-oorlog met de Saracenen waren. Menige Moorsche krijgsgévangene die in hunne handen viel, bleef als slaaf op het eiland. Ook de Joden waren er talrijk en behoorden tot de voor-aanstaande handelskringen. Van kindsbeen af aan kwam Raymundus Lullus dus in aanraking met de beide andere groote godsdiensten, die naast het Christendom op wereldheerschappij aanspraak maakten.

Het koninkrijk Aragon waartoe Mallorca in die dagen behoorde, was een der eerste staten van Europa, die een vrij volksbestaan met eigen volksvertegenwoordiging kenden. De vorst was in oorlogstijd opperste veldheer, doch in zijn regeering gebonden aan een constitutie en aan volks-privileges. Onder invloed van de beschaafde Mooren was het land zeer ontwikkeld, en Raymundus Lullus leerde van kindsbeen af de geheele toenmaals bekende wereld overzien, daar de Mallorkijnsche zeevaarders zelfs de verste havens van het Oosten bezochten. Ook waren de Catalanen een der eerste volken bij wie een volks-letterkunde zich ontwikkelde in de landstaal.

Wij zullen later zien, hoe Raymundus Lullus als een der voornaamste figuren van de Catalaansche letterkunde in de Middeleeuwen moet gelden.

III DE JEUGD VAN RAYMUNDUS LULLUS

JAIME I, graaf van Catalonië en koning van Aragon, had in het einde der 12de eeuw Mallorca op de Mooren veroverd. Onder de edelen, die het vruchtbare eiland voor de kroon van Aragon in bezit namen, behoorde ook de vader van Raymundus Lullus.

Gelijk het gebruik in de dagen der „Reconquista” (herovering van Spanje door de Christenen) het meebracht, begiftigde de vorst zijn helden met landerijen en titels. Zoo verkreeg Lullus' vader rijke bezittingen en werd hij een der trotsche „Butifarra's” (hoog-adelijken), die zich tot op dezen tijd als eene hooghartige kaste op Mallorca hebben gehandhaafd. De hoofdkerk van Palma, gewijd aan de H. Maagd, dateert van 1230, zoodat Raymundus Lullus die in zijn jonge jaren zag verrijzen.

Naar de zede van zijn land en van zijn tijd huwde hij op jeugdigen leeftijd. Na verloop van tijd werd hij vader van eenige kinderen. Het was echter niet meer dan behoorlijk, dat de jonge edelman aan het hof verkeerde, dat toen te Zaragoza gevestigd was. Zoo ontmoeten wij hem als „seneschal” (hofmaarschalk) aan het hof van Jaime II, waar hij een leven van weelde en ongebondenheid leidde. Want toen, nog meer dan nu, betekende hofleven en vermaak: teugelloosheid. Zang, wijn en vrouwen waren de typische genoegens van zijn land en van zijn tijd. Vandaar, dat de jonge seneschal, ondanks het feit, dat hij gehuwd was, in menig galant avontuur werd gewikkeld. Hij zou voorts geen goed zoon van zijn land zijn geweest, indien hij niet een bekwaam cither- en

gitaarspeler geweest was; hij blijkt ook een niet onverdienstelijk dichter van galante verzen geweest te zijn.

Wij doen hem zeker onrecht, door hem den maatstaf van onze hedendaagsche christelijke moraal aan te leggen. Hetgeen niet wegneemt, dat hij zelf zijn leven aan het hof als zondig erkende en gevoelde, dat hij daarmede een zware schuld op zijn geweten laadde. In een zijner voornaamste werken, een soort van autobiographie, getiteld „Liber Contemplationis in Deo” (Het Godbeschouwend Leven) schrijft hij: „Ik zie, o Heer, dat de boomen ieder jaar bloesems en vruchten dragen, een ieder naar zijnen aard en dat de mensch daarvan geniet en profijt trekt. Maar zoo ging het mij, zondaar, niet; want dertig jaar lang bracht ik geen vrucht voort in deze wereld. Doch ik besloeg onnut de aarde, ja, ik was schadelijk voor mijne vrienden en geburen. Derhalve, waar een boom — die geen rede bezit — nuttiger en vruchtdragender was dan ik, zoo schaam ik mij en acht mij alle blaam waardig”. — En op een andere plaats dankt hij God voor het groote onderscheid tusschen de werken zijner jeugd en die van zijn later leven: „Toen waren al mijne daden zondig en smaakte ik de genoegens van zondigen omgang”.

Dat hij opgroeide als een volmaakt ridder van zijn tijd, blijkt uit het feit, dat er verschillende werken van hem bewaard zijn in de Catalaansche taal over ruiterkunst en krijgskunde. Een gehard lichaam heeft hij zeker bezeten, want op hoogen leeftijd doorstaat hij nog ontberingen en vermoeienissen, die een zwakker man zouden hebben geveld.

Zijn dichterlijke geest kon op den duur niet bevredigd blijven door de genoegens van het hofleven. Op 32-jarigen leeftijd trok hij zich terug op zijn bezittingen op Mallorca en vestigde hij zich te Palma. Eene zekere walging van de grove genoegens der wereld heeft hem in dien tijd bevangen. Een zijner gedichten, kort voor zijne bekeering geschreven, getuigt daarvan. Het is getiteld: „Lo Desconort” (De Wanhoop). Wellicht was reeds toen in zijne ziel de strijd begonnen tusschen de lagere instincten en zijn edelen geest.

Zoo zien wij hem naar zijn vaderstad terugkeeren, voorloopig nog als een wereldsch landedelman. Doch weldra zou de geschiedenis van Augustinus onder den vijgeboom te Milaan, zich herhalen onder de palmen van Mallorca.

RAYMUNDUS LULLUS heeft geleefd in een tijd, waarin gezichten en vizioenen niet tot de zeldzaamheden behoorden, evenmin als plotselinge bekeeringen uit een leven van werelddienst en ongebondenheid, tot dat van een heilige, met als kroon het martelaarschap. De voorbeelden van zulk een geweldigen ommekeer zijn zoo talrijk in de Middeleeuwen, dat het moeilijker valt zich te beperken, dan voorbeelden aan te halen.

Wat zou er van Franciscus van Assisi zijn geworden zonder de vizioenen van Portiuncula, die zulk een invloed op zijn leven hebben uitgeoefend? Is het mogelijk zich eene Catharina van Siena te denken zonder de hemelsche gezichten, die haar leven beïnvloedden? Is de heilige Theresia de Jesús denkbaar zonder hemelsche vizioenen? — Wat dat betreft, leefden de Middeleeuwsche christenen veel dichter bij den apostolischen tijd, dan het tegenwoordig geslacht. De plotselinge bekeering van Saulus van Tarsus op den weg naar Damascus heeft zich in de „duistere Middeleeuwen” honderdvoudig herhaald. Lichtzinnigen en verstokte zondaren werden op eenmaal tot kinderen des lichts en tot predikers der gerechtigheid. De 13e eeuw na Christus was in dat opzicht gelijk aan de 8e eeuw vóór Christus, dat geestelijk blinden op eenmaal de oogen werden geopend en zij met verbazing „de bergen rondom vol zagen van vurige wagenen en paarden des Heeren der heirscharen”.

Zelfs als men zou willen aannemen, dat deze vromen zich overgaven aan godsdienstige hallucinaties of vrome

verbeelding, dan zou nog de kracht, die zij uit zulke vizioenen geput hebben, blijven, en even onverklaard zijn als te voren. Doch onze 20e eeuw durft het nu niet meer zoo goed aan, als de 19e, om medelijdend de schouders op te halen en „suggestie” te prevelen (alsof men daarmee iets verklaardel). In elk geval geloofden de kinderen der 13e eeuw aan zulke gezichten en hebben zij wonderbare kracht uit deze hemelsche vizioenen geput.

Wij bezitten in de „Acta Sanctorum”, (eene serie van meesterlijke levensbeschrijvingen der heiligen van de Middeleeuwen, uitgegeven door de Paters Bollandisten te Brussel), een tweetal „Vitae” (Levens) van onzen held. Het eerste is eene beknopte levensbeschrijving van de hand van een tijdgenoot, nog tijdens het leven van Raymundus Lullus te boek gesteld. De tweede „Vita” is een geschriftje van vier hoofdstukken van eenigszins later tijd, dat vooral van beteekenis is om de beschrijving van Lullus’ martelaarsdood. Wij volgen thans het verhaal van „Vita I”.

Op zekeren avond, toen de seneschal op een rustbank zat met een cither op de knieën, bezig een gedicht te maken op een schoone, gehuwde dame van goeden huize, die tot dusver de toenaderingspogingen van den verliefden Raymundus had versmaad, zag hij een gezicht. Midden in zijn minnezang opziende, ontwaarde hij eensklaps aan zijn rechterhand het beeld van den Verlosser, hangend aan het kruis. Bloeddruppelen leekten van Zijn doorboorde handen en voeten en van Zijn voorhoofd. De Man van Smarten hield den blik verwijtend op Raymundus gericht. Deze sprong op, aangegrepen

in zijn geweten; zijn gedicht voltooiën was hem op dat oogenblik onmogelijk. Hij legde de cither terzijde en begaf zich, diep bewogen, ter ruste.

Acht dagen later probeerde hij den minnezang te voltooiën en zijn rol van volhardend minnaar verder te spelen. Maar ten tweede male verscheen hem het beeld der goddelijke Liefde, de Christus aan Zijn kruis. De stervende oogen van den Heiland waren vol droefheid op hem gevestigd en boorden zich in de zijne, als wilden zij tot zijn geweten doordringen. Weer liet Raymundus het speeltuig vallen en wierp hij zich diep geschokt op zijn bed. Doch aanstonds zich gewonnen geven, wilde en kon hij niet. Zijn hart hing nog zoo zeer aan de dingen dezer wereld, dat hij de kracht miste ten volle met zijn oude leven te breken. Maar ten derde en ten vierde male, telkens met een tusschenpauze van eenige dagen, kwam het vizioen terug. Eindelijk durfde Raymundus niet langer te weerstaan: hij had reeds lang begrepen, dat dit gezicht een roepstem des Hemels was, om hem uit zijn leven van lage hartstochten te verlossen en hem tot den dienst van Christus te brengen.

De „Vita II” verhaalt de geschiedenis zijner bekeering eenigszins anders. Volledigheidshalve willen wij ook die lezing in het kort mededeelen, hoewel de waarschijnlijkheid verre voor „Vita I” pleit. Lullus zou op zekeren dag, terwijl hij onder het venster van een schoone vrouw, die hij bemindé, eene zekere Dona Ambrosia, voorbijging, een gedicht op haar hebben vervaardigd. Doch de dame, daarvan hoorende, liet Raymundus bij zich komen en liet hem zien dat haar schoone boezem, die hij bezongen

had, door de kanker doorknaagd was. Zij zou hem toen hebben aangespoord een beter leven te gaan leiden.

Op den terugweg naar huis was Christus hem toen verschenen, die tot hem sprak; „Raymundus, volg mij!” Daarop zou Lullus zich van het hof hebben teruggetrokken en als kluizenaar zich hebben gevestigd op den Monte Roda bij Barcelona. Negen jaren zou hij daar hebben vertoefd en God zou hem wonderbare vizioenen hebben getoond, waardoor hij den eeretitel van „Doctor Illuminatus” zou hebben verworven. Daarna had God hem geroepen om het Evangelie te gaan prediken onder de Mohammedanen.

Deze laatste voorstelling van zaken schijnt ons in strijd met de werkelijkheid. De schrijver van Vita I verhaalt de toedracht veel natuurlijker en het is wel merkwaardig, dat Raymundus Lullus in zijn „Liber Contemplationis in Deo”, een soort van zelf-biographie, welke wij reeds boven aanhaalden, met geen woord gewag maakt van een kluizenaarschap. Wij houden ons dus in het vervolg aan „Vita I”.

Raymundus Lullus besloot zijn leven te gaan wijden aan den dienst van Christus en hoe kon hij dat beter doen dan door Hem te gaan prediken aan de ongeloovigen. Reeds toen schijnt de begeerte in hem te zijn opgekomen onder de Moslems te gaan arbeiden. Doch voorloopig stonden vele moeilijkheden hem in den weg. Ten eerste was hij geen geestelijke, doch een gewone leek. En in die dagen was de dienst des Evangelies uitsluitend de taak van geestelijken of monniken. Hij was ook geen gestudeerd man. Hoe zou hij b. v. een boek, waarin hij de waarheid des Christendoms zou verdedigen

tegen de misvattingen van den Islâm, kunnen schrijven, zonder grondige studie van de christelijke en Mohamedaansche theologie en kennis van de Arabische taal? Steeds biddend, dat God hem een weg zou wijzen bracht hij zijne dagen door, toen eene andere gebeurtenis diep in zijn leven ingreep.

Hij schijnt in de maanden na zijne bekeering ernstig te hebben geworsteld met zijn oude natuur, toen op den 4en October, den feestdag van den heiligen Franciscus van Assisi, hij den dienst in de Franciscaner kerk van Palma bijwoonde. Daar hield een monnik een feestpredicatie over het leven van den grooten meester. De roerende geschiedenis van Francesco Bernadone, die evenals hij een verloren zoon was geweest en ook door een vizioen van Christus tot een nieuw leven van ingetogenheid en armoede was gekomen, maakte een diepen indruk op hem. Hij hoorde, hoe de stichter der Franciscaner orde verteerd werd door eene groote liefde tot den Gekruisigde, hoe hij have en goed verkocht en het den armen uitdeelde en voortaan de metgezel der armsten werd, der bedelaars, ellendigen, zieken en melaatschen; hoe hij in heiligen ijver zelfs tot de Moslems ging met zijn prediking.

Dat alles sprak zóó tot de ziel van Lullus, dat hij het voorbeeld van den meester volgde, have en goed verkocht en den armen schonk en slechts een klein gedeelte voor levensonderhoud van vrouw en kinderen overliet. In zijn „Liber Contemplationis” schrijft hij zelf: „U, o Heer, breng ik mijzelf ten offer met mijn vrouw en kinderen en al wat ik bezit. En als ik U ootmoedig

nader met deze offergave, zoo smee ik U, dat het U moege behagen dit alles te aanvaarden, hetgeen ik U schenk en offer en dat ik, mijn vrouw en kinderen Uwe nederige dienstknechten mogen zijn”.

Het was een verbond voor zich en zijn gezin, dat Lullus' met den Heer sloot. Ontroerend is wel de herhaalde vermelding van zijn echtgenoot en kinderen; een bewijs, hoe na zij hem aan het hart lagen. En toch ook weer echt Middeleeuwsch, dat hij de banden des bloeds schijnt verbroken te hebben. Althans nergens worden vrouw of kind meer vermeld en hij schijnt volkomen den gezinsband te hebben verscheurd, om geheel voor God te leven. Maar ook doet deze uitspraak ons zien, hoe volkomen Lullus met zijn vroeger leven had afgerekend. In die dagen sloot de navolging van Christus als vanzelf het leiden van een asketisch leven in zich. Zelfs een Augustinus vond pas rust en vrede voor zijn ziel, toen hij vrouw en kind verliet, om zich geheel aan den geestelijken stand te wijden.

Lullus schijnt toegetreden te zijn tot de Franciscanerorde, zij het dan ook niet tot de eerste orde der Minorieten. Gelijk bekend is, bestaat de orde der Franciscaners of Minorieten uit drie groepen: 1e zij, die de volle monnikengelofte aflegden; 2e de vrouwelijke leden, de Clarissen; 3e de leden der „derde orde” of „Tertiariissen”, die leeken bleven, doch in de wereld levend als gewone burgers de voorschriften van Franciscus volgden. Een latere Dominicaner Eymeric, Groot-Inquisiteur van Aragon, die niet minder dan 500 ketterijen in Lullus' werken naspeurde, verklaart uitdrukkelijk, dat

Lullus een leek was. Daartegen zijn de Franciscaners steeds opgetreden als pleitbezorgers voor de rechtzinnigheid van den grooten Mohammedanenzending en het is zeker, dat hij begraven is in de pij der Franciscaners, gelijk zijn grafsteen bewijst.

Het eenvoudigste wordt deze schijnbare tegenstrijdigheid verklaard, wanneer men aanneemt, dat Lullus lid is geworden van de z.g. „derde orde”.

Hoe het ook zij, het is zeker, dat Lullus geïnspireerd is geworden door den geest van Franciscus. Terecht zegt dan ook Dr S. Zwemer, de bekende Islâmkenner in zijn mooie boekje over Lullus: „De profetenmantel der apostolische successie viel van de schouders van Franciscus van Assisi op die van den leek van Palma”.

Het is de geest van Franciscus, n.l. de brandende liefde tot Christus, die Raymundus Lullus vijftig jaren lang dreef en zijne werken bezielde. Lullus' geschriften zijn voor het meerendeel gewijd aan diepzinnige theologische bespiegelingen en bewijzen voor de leer der Drie-eenheid. Het wiskunstig-theologisch-wijsgeerig systeem, dat Lullus heeft uitgedacht, is niet de zonderlinge liefhebberij van een dor scholastisch kamergeleerde, maar eene grootsche poging om voor Mohammedanen het groote struikelblok, dat de leer der Triniteit voor hen beteekent, uit den weg te ruimen. Het was een middel om hun op redelijken weg datgene duidelijk te maken, wat voor hem zelf de groote levenswaarheid was geworden, n.l. de Liefde Gods, des Vaders, in Christus, den Zoon, aan ons hart geopenbaard door den Heiligen Geest.

V VOORBEREIDING TOT ZIJN ARBEID

DE Mohammedaansche wereld vormde in de dagen van Raymundus Lullus een imponeerende macht. Wij zagen in een vorig hoofdstuk, hoe superieur de Moslem zich in die eeuw wel moest voelen boven den Christen. De Islâm kweekt dit gevoel van zelfbewustzijn en trotsche minachting van andersdenkenden stelselmatig aan. In het huidig conflict tusschen Christendom en Islâm heeft het Christendom het prestige der cultuur met zich. In Lullus' dagen was dat, vooral in Spanje, omgekeerd. Niet alleen als cultuur en militaire macht was de Islâm zeker niet de mindere van het toenmalige Christendom, maar ook als wijsgeerig denkstelsel was het de theologie der Roomsch-Katholieke kerk vóór.

Wij hebben in het voorafgaande eenige malen het woord „scholastiek” en „scholastisch” gebezigd. Doch ter wille van het groot belang der zaak is het wellicht niet ondienstig eene nadere uiteenzetting te geven, wat daaronder verstaan moet worden. Te meer, daar wellicht sommige lezers de preciese beteekenis dezer termen niet voor den geest staat.

Onder scholastiek hebben wij te verstaan de poging om door middel van de wijsbegeerte de christelijke leerstukken te bewijzen voor de rede. Als de vader van de scholastiek wordt algemeen genoemd Anselmus van Canterbury, die ongeveer een eeuw vóór Raymundus Lullus leefde. Maar eerst de eeuw van Raymundus Lullus zelf, zag de opkomst der groote scholastieke stelsels, die van Thomas van Aquino en Duns Scotus. De theologie

van den eerste is thans nog de officieele der Roomsche Katholieke kerk. Meende de oude scholastiek zonder meer door middel der Platonische filosofie de kerkleer te kunnen bewijzen met de rede, — de nieuwere van Thomas van Aquino maakte onderscheid tusschen de natuurlijke Godskennis en de bovennatuurlijke openbaring. Deze laatste kon men niet in den strikten zin des woords *bewijzen*; de eerste wel. Van de laatste kon men slechts aantoonen, dat zij niet met de rede in strijd was. Deze verdediging der kerkleer werd gevoerd met behulp van de wijsbegeerte van Aristoteles. En wij zagen, hoe het juist Aristoteles was, dien men door de Mohammedaansche filosofen in Spanje, als Averroëz, had leeren kennen.

Ook de Mohammedaansche theologie was scholastisch, met redegonden uit Aristoteles opgebouwd. Maar deze stoute denkers van den Islâm waren soms tot zeer liberale opvattingen gekomen, die wij later ook in de theologie der Nominalisten (aanhangers van Duns Scotus) weervinden. Het verschil tusschen de Nominalisten en de Realisten (aanhangers van Thomas van Aquino) gaat in het kort hierover. Volgens de Grieksche wijsbegeerte van Plato en Aristoteles zijn de dingen, die wij om ons heen zintuigelijk waarnemen, schaduwbeelden van eene hoogere wereld, die der ideeën. Bestaan deze ideeën, of zooals men in de Middeleeuwen zeide, deze „algemeene begrippen” in werkelijkheid (Realisten) of zijn ze slechts namen, zonder werkelijk bestaan (Nominalisten). Kent men aan de algemeene begrippen geen werkelijk bestaan toe en zijn zij slechts *namen*, dan is het duidelijk dat de kerkleer moeilijk door middel van hen te be-

wijzen valt. Want een naam is iets toevalligs, berust op den wil van het Opperwezen. „God heeft het nu eenmaal zoo gewild”. Dat is typisch nominalistisch en typisch Mohammedaansch.

Neem b. v. de leer der vleeschwording des Woords! „Waarom werd God mensch?” was een geliefkoosde strijdvraag van die dagen. De oude Realisten trachtten op die vraag een redelijk dwingend antwoord te vinden. Bekend is de vernuftige bewijsvoering van Anselmus in deze materie. Daarentegen luidde het antwoord der Nominalisten: „wij weten het niet!” De eenige grond er voor is, dat God het aldus gewild heeft. De kerkleer zegt het en daarom is het zoo. Maar God had — bij wijze van spreken — evengoed de wereld kunnen verlossen op andere wijze, als Hij dat had *gewild*. Het wezen Gods is dus wil, of beter gezegd: willekeur. Hij geeft het gebod, maar kan het weer opheffen ook. God heeft in Zijne souvereiniteit besloten, dat een bepaalde zaak wit zou zijn; maar Hij kan ten allen tijde verordendenen, dat zij zwart zal heeten en dan is zij zwart.

Op deze wijze kan men tot zeer ernstige consequenties komen, b. v. op het gebied van de moraal. Goed en kwaad hebben geen innerlijke waarde, maar alleen die waarde, welke God er willekeurig aan verleent. Wij gevoelen wel, dat op die wijze alle moraal wordt losgewoeld en dat zoodoende goed en kwaad bedenkelijk stuivertje gaan verwisselen. De geheele theorie van het Nominalisme, dat de Mohammedaansche scholastieken het eerst en later ook de christelijke scholastieken van Aristoteles hebben geleerd, leidt tot gevolgtrekkingen,

die het heele Christendom op losse schroeven zetten. Zij sluit zich volkomen aan bij het Godsbegrip, van den Islâm. Allah is de soevereine willekeur; maar de God en Vader onzes Heeren Jezus Christus is anders.

Nog had de kerk de wapenen niet ten volle gesmeed tegen deze als een wassenden vloed opkomende philosophie, die van de Arabische hoogeschoolen Europa binnenstroomde. Zij was wel bezig ze te smeden, maar gereed tot den geestes-strijd was ze nog niet. Want wel hadden reeds Thomas van Aquino, Albertus Magnus e. a. een „Som der Theologie” gegeven, doch de strijd tusschen Nominalisten en Realisten was nog niet uitgestreden.

Raymundus Lullus nu, is een der groote scholastieken geweest, die zich heeft opgemaakt om deze Aristotelische, in-wezen-Mohammedaansche, philosophie te bestrijden. Wanneer men er zich thans toe zet eenige der voornaamste werken van Lullus te bestudeeren, dan wordt men overvallen door een zeker gevoel van teleurstelling. Men vraagt zich af, of al deze geometrische figuren, cirkels en schema's, waarmede hij tracht de waarheid der christelijke leer te demonstreeren, wel ooit één volgeling van Mohammed tot Christus konden brengen. Wij — in onze dagen — zijn er diep van overtuigd, dat dergelijke bewijzen ten eerste niet te leveren zijn, en zoo zij het al waren, dan toch bitter weinig zouden baten. Niets heeft in werkelijkheid zoo weinig overtuigingskracht als een logisch „bewijs” of eene redeneering. De smart b. v. van een veel geplaagd menschenkind kunt gij niet wegredeneeren door een „bewijs” te leveren van Gods goedheid. Het fanatisme van een Moslem,

die den naam van Isa (Jezus) vloekt, kunt ge niet weg redeneeren. Gij zoudt evengoed kunnen redeneeren tegen de golven der zee, dat zij niet hooger mogen komen. Wel kan men een Mohammedaan het getuigenis van Christus *voor oogen* stellen en hem het leven van Christus voorleven *in dienende liefde*. Dat overtuigt, trekt, vernieuwt, bekeert. Het beste „bewijs” voor het Christendom is geen logische redeneering, maar een inslaand getuigenis.

Wij beschouwen dat geheele vernuftige apparaat, door Lullus uitgedacht, met denzelfden blik, als waarmede een hedendaagsch militair de veldslangen, ballisten en blijden bekijkt, waarmede de Middeleeuwsche legeraanvoerders bressen trachtten te schieten in de muren der steden en burchten. Voor de scholastieke argumenten hebben wij hoogstens een glimlach over. Het komt ons allen zoo naïef, zoo onmogelijk-intellectualistisch voor!

Doch het is anderzijds zeer de vraag, of wij geheel en al gelijk hebben met laag neer te zien op deze wijze van toenmalige bestrijding van den Islâm. Want beiden, Christenen en Mohammedanen van die dagen, geloofden stellig in de kracht van deze argumenten en bewijsvoeringen. Zij meenden vast, dat men ieder, die met redelijk verstand begaafd was, de waarheid kon aandemonstreeren, zooals men dat met wiskunde kan. En de hedendaagsche ontwikkelde Mohammedaan redeneert nog op dezelfde scholastische wijze. Het is daarom zeer de vraag, of onze hedendaagsche zendelingen onder de Mohammedanen wel over genoegzame wijsgeerig-dogmatische scholing beschikken om vruchtbaar met lieden

van deze mentaliteit te kunnen disputeeren, en of een man van het slag van Raymundus Lullus, doorkneed in de Mohammedaansche scholastiek, niet een veel succesvoller zendeling was, dan zij ooit zullen worden. Een der grootste Islâm-kenners van den tegenwoordigen tijd verklaart kort en bondig bij de bespreking van de Islamitische scholastiek: „Raymundus Lullus was de eenige succesvolle zendeling onder de Moslems”.

Het was Lullus' bedoeling het hechte bolwerk van den Islâm in zijn centrum aan te vallen. Dat daartoe een voorbereiding van jaren en jaren noodzakelijk was, verwondert ons nu niet meer. Het zwaard der kruisvaarders was een wapen gebleken, dat niet deugdelijk genoeg was. Een geestelijke wapenrusting was nog niet gereed; malie voor malie moest nog gesmeed worden. Het was Raymundus Lullus die zich opmaakte tot die taak. Hij is eigenlijk de eerste. Wel had Petrus Venerabilis, een eeuw vroeger den Korân in het Latijn vertaald en er op aangedrongen, dat men den Islâm zou bestrijden „niet met wapenen, maar met woorden; niet door geweld, maar door de rede; niet hatend, maar liefhebbend”.

Doch Petrus Venerabilis had deze theorie nooit in de praktijk kunnen omzetten. Die eer is bewaard gebleven voor den dapperen Mallorkijnschen ridder, Raymundus Lullus, die schreef: „Ik zie vele ridders naar het heilige land trekken over zee, meenende dat zij het door wapengeweld zullen veroveren. Maar zij gaan ten gronde alvorens zij bereiken, wat zij hopen te verwerven. Daarom schijnt het mij toe, dat de verovering van het Heilige Land slechts moet beproefd worden op de wijze, waarop

Gij en Uwe heilige apostelen het deden, nl. door liefde en gebed en door het vergieten van hun tranen en hun bloed".

Lullus was bereid zijn tranen en zijn bloed te vergieten voor de verovering van de wereld van den Islâm. Doch hij beseftte zeer wel, — daartoe had hij den Islâm in zijn vaderland voldoende leeren kennen —, dat hij theologisch en wijsgeerig geschoold moest zijn om met succes den strijd te kunnen aanbinden. Hij besloot derhalve naar de beroemde universiteit van Parijs te gaan. Doch voorloopig werd hem dit ontraden door een zijner bloedverwanten, den geleerden Dominicaner, Raymundus de Penaforte, die hem aanspoorde zich eerst grondig toe te leggen op de studie van het Arabisch. Het was niet gemakkelijk een leermeester te vinden, want waar was de Mohammedaan, die een christen, wien het om bestrijding van den Islâm te doen was, zou willen onderrichten in de heilige taal? Lullus bleef geen andere keus, dan zich een Saraceensche slaaf te koopen en dien als leermeester te gebruiken. Niet minder dan negen jaren was hij op die wijze met taalstudie bezig. Een zeer typeerend voorval maakte aan deze studie een einde. Bij de studie liet de Moor zich een lasterlijke uitdrukking omtrent Christus ontvallen en Raymundus in heftigen toorn ontstoken sloeg hem in het gelaat. De Moor nam daarop een dolk, waarmede hij Lullus ernstig wondde. De slaaf pleegde daarop in de gevangenis zelfmoord.

Hoezeer Lullus reeds doordrongen was van een echt-christelijken geest bewijst wel het feit, dat hij na dit voorval zich terugtrok in het gebergte om te bidden

en boete te doen voor zijn opvliëgendheid, terwijl toch vrijwel alle Christenen van zijne dagen de klap een welverdiend tuchtmiddel zouden hebben gevonden voor een Saraceenschen slaaf, die zich zóó had vergeten.

In dienzelfden tijd dacht Lullus er over een boek te schrijven, waarin de waarheid des Christendoms op logische wijze aan de Moslems kon worden gedemonstreerd. Dit werk, de „Ars Major” (De groote Kunst), zullen wij later eenigszins uitvoerig bespreken. Het is een algemeen stelsel der logica, gericht tegen alle dwalingen, inzonderheid tegen die van den Islâm. Langen tijd bracht Lullus door met meditatie en mystieke overdenking. Zijn biographen verhalen, hoe hij gesprekken had met een geheimzinnigen herder, „dien hij nooit te voren gezien had of had hooren spreken”. Bedoeld zal, wel zijn dat hij in den geest gesprekken voerde met den „Grooten Herder der schapen” en van Hem hemelsche wijsheid leerde.

VI LULLUS TE MONTPPELLIER, PARIJS EN ROME

VAN nu af aan is het niet gemakkelijk chronologisch-juist het leven van onzen held naar volgorde te verhalen. De bronnen zijn niet eenstemmig. Dit echter blijkt wel, dat de veelvuldige reizen van Lullus een drievoudig doel hadden. Ten eerste wilde hij een stelsel vinden, waardoor hij nadenkende Mohammedanen van de waarheid des Christendoms kon overtuigen. Verder lag in zijn bedoeling scholen te stichten tot opleiding van zendelingen onder de Moslems en leerstoelen aan de Universiteiten tot wetenschappelijke bestudeering van den Islâm. En eindelijk ging hijzelf onder de Mohammedanen prediken, op welken laatsten arbeid hij de kroon zette door zijn marteldood.

Deze drie takken van werkzaamheid staan tot elkander in het nauwste verband en gedurende zijn geheele leven is hij onafgebroken met alle drie bezig geweest. Zelf geeft Lullus van zijn leven de volgende beschrijving: „Ik bezat vrouw en kinderen en was tamelijk welgesteld; ik leidde een wereldsch leven. Al deze dingen heb ik gaarne opgegeven voor het geloof, om het algemeen welzijn te zoeken en het heilig geloof te verbreiden. Ik studeerde Arabisch en verscheidene malen ben ik buitenslands gereisd om het Evangelie aan de Saracenen te prediken. Terwille van dat geloof ben ik in de gevangenis geworpen en gegeeseld. Gedurende vijf en veertig jaren ben ik bezig om de herders der kerk en de vorsten der Christenheid er toe te brengen de gemeenschappe-

lijke zaak des Christendoms te behartigen. Nu ben ik oud en arm, maar nog steeds ben ik bezig met diezelfde taak. En ik zal er bij blijven tot aan mijn dood, indien de Heer het mij vergunt". — „Gedurende vijf en veertig jaren ben ik bezig om de herders der Kerk en de vorsten des Christendoms er toe te brengen de gemeenschappelijke zaak des Christendoms te behartigen".

Dat was inderdaad een belangrijk deel van zijn levenstaak, n.l. pausen en prelaten, vorsten en aanzienlijken duidelijk te maken, dat de ware kruistochten niet met het zwaard, doch met de pen worden ondernomen. Dit was in dien tijd eene ongehoorde gedachte. Zoo weinig durfde de Christenheid op het zwaard des geestes te vertrouwen, zoo ver was de officieele Kerk afgeweken van haren oorsprong en van de leer van haren Meester, dat zulk eene eenvoudige waarheid iets ongehoords scheen!

Nauwelijks had Lullus zijn „Ars Major" geschreven en in het openbaar voordrachten er over gehouden, of hij wendde zich tot zijn landsvorst, Jaime II van Aragón, met het verzoek op Mallorca een Franciskaner klooster te stichten, waar de broeders zouden worden opgeleid tot zendelingen onder de Mohammedanen, door studie van de Arabische taal en van de wijsbegeerte. De koning ging op het denkbeeld in en stichtte in 1276 een klooster, waar weldra een dertiental monniken studie maakten van het stelsel van Lullus. Behalve de kennis van Arabisch stond ook op het programma aardrijkskunde als leervak! Dit bewijst wel ten duidelijkste, dat het Lullus niet om afgetrokken wetenschappelijke studie was te doen, doch

dat hij een practisch zendingsdoel nastreefde. Ook in dat opzicht was hij zijn tijd verre vooruit: de zendingen moesten op de hoogte zijn van de levenswijze, zeden en gewoonten van de landen, die hun arbeidsveld zouden vormen. „Kennis van de aardrijkskunde” — zoo schreef hij — „is in de hoogste mate noodzakelijk voor de gemeenschap der geloovigen, voor de bekeering der ongelooovigen en om de lasteraars van den Anti-Christ te weerstaan. De mensch, die geen aardrijkskunde kent, weet niet waar hij zelf heengaat en waarheen hij anderen leidt. Hetzij hij de bekeering der ongelooovigen ter hand neemt, hetzij hij op andere wijze in het belang der Kerk werkzaam is, het is noodzakelijk, dat hij de godsdiensten en de uiterlijke omstandigheden van alle volken kent”.

Het is inderdaad een verbazingwekkend inzicht, hetwelk Lullus hier ten toon spreidt. Had men deze dingen maar meer bedacht in de 19e eeuw, de Zending zou bewaard zijn gebleven voor tal van ernstige fouten! In het midden der 19e eeuw moest David Livingstone, die andere groote vriend van het zwarte werelddeel, nog strijden tegen de ontstellende algemeene onwetendheid der Christenen omtrent de vreemde volken. Hij diende eerst ontdekkingsreiziger, taalgeleerde en ethnoloog te worden, alvorens hij zich aan zijne zendingstaak kon wijden. Wat Livingstone zeshonderd jaren later schreef: „Het einde van de aardrijkskundige ontdekking is het begin van de zendingsactie”, — dat had Raymundus Lullus reeds in de Middeleeuwen voorvoeld en uitgesproken.

In 1297 vinden wij Lullus te Montpellier, dat tegen-

woordig in Frankrijk ligt, maar dat toen behoorde tot het koninkrijk Aragon. Eenige jaren geleden had paus Nicolaas IV daar eene universiteit gesticht, waarvan vooral de medische faculteit, aan welke Spaansch-Joodsche artsen doceerden, beroemd was. Te Montpellier bracht hij een viertal jaren door, studeerend en onderwijs gevend. Blijkens brieven die hij daar ontving, was hij in nauw contact met den Generaal der Franciscanerorde. Zijn studie richtte zich waarschijnlijk op de medicijnen. Er zijn althans een aantal medische werken van de hand van Lullus bekend, welke in dien tijd geschreven moeten zijn. Maar naast de studie hield hij het oog gevestigd op zijn levensdoel. „Ik vind nauwelijks iemand, „o Heer, die uit liefde tot U bereid is het martelaarschap te aanvaarden, terwijl Gij Uzelven voor ons „in den dood hebt gegeven. Het schijnt mij redelijk „toe, zoo ik een bevelschrift van deze strekking kon „verkrijgen, dat monniken zich zouden toeleggen op „verschillende talen, om uit te gaan en hun leven „te geven voor U uit liefde o, Koning der „Eere, mocht die gezegende dag eenmaal aanlichten, „waarop ik mocht zien, dat Uwe heilige monniken zoo „bezield werden met ijver om U te verheerlijken, dat „zij naar vreemde landen trokken om te getuigen van „Uwen heiligen dienst, van Uwe gezegende menschwording en van Uw bitter lijden. Dat zou eerst waarlijk een glorieuze dag zijn, waarop de brand van ijver „zou wederkeeren, waarmee Uwe heilige apostelen den „dood tegen gingen voor Jezus Christus, hunnen Heere”. (Liber Contemplationis in Deo, CX, 28).

Het blijkt hieruit wel, hoe Lullus met zijn gansche ziel verlangde naar eene nieuwe uitstorting van den Pinkstergeest en een oplaaien van het zendingsvuur over de gansche wereld.

In sommige opzichten doet Lullus sterk denken aan dien anderen grooten zendingsman, John Wesley, van wien de bekende woorden afkomstig zijn: „De geheele aarde is mijn parochie”. Evenals Wesley was Lullus een rusteloze trekker. In alle landen der Christenheid zien wij hem bezig, naar zijn eigen woorden „de herders der Kerk en de vorsten van Europa te winnen voor het heilige doel”, nl. de onbloedige kruistocht. Waarheen kon hij zich beter wenden dan tot de Heilige Stoel, waarop de opvolger van Petrus was gezeten? De Vicaris van Christus, die de sleutelen van het hemelrijk droeg en de oppermacht bezat op aarde, kon hem eerst recht helpen bij de verwezenlijking zijner plannen. Het goed onthaal, dat hij bij den koning van Aragon had ondervonden, schonk hem moed om den grooten stap te doen.

In 1286 kwam hij te Rome aan, om van paus Honorius IV de goedkeuring op zijn „Ars Major” te verkrijgen en hulp om allerwege in Europa zendingsscholen te stichten. Wellicht had Lullus van Honorius IV, die bekend was om zijn ernst en geleerdheid, steun kunnen ontvangen voor zijn plannen. Want deze paus had juist een school te Parijs gesticht voor de studie der Oostersche talen. Helaas echter was de welmeenende kerkvorst juist overleden, toen Lullus te Rome kwam en de kardinalen waren midden in hunne politieke intriges, bezig

een opvolger te kiezen. Zij hadden wel andere dingen te doen dan een dromer die phantastische plannen koesterde, te woord staan! Ook op den nieuwen paus viel niet te rekenen: Nicolaas IV was een man van gansch anderen aard dan zijn voorganger. Als politicus was hij precies even geslepen en onbetrouwbaar als welke staatsman ook van zijn tijd, zooals zijne ergerlijke trouw- en eed-breuk aan Alfonso van Aragon bewijst. Indien hij al bestrijding van den Islâm op zijn programma had, dan was het zeker niet op de wijze, waarop Lullus die wilde. Nicolaas geloofde uitsluitend in wapengeweld. Blijkbaar zijn de ervaringen aan het hof te Rome opgedaan van niet zeer verkwikkelijken aard geweest, want eerst tien jaren later waagt Lullus het op nieuw een beroep te doen op den paus.

Voorloopig begaf hij zich nu naar Parijs, dat in die dagen een brandpunt was van Franciscaansche actie en geleerdheid. Te Parijs bracht hij, evenals te Montpellier zijn tijd door met studeeren, doceeren en het schrijven van theologische en wijsgeerige werken. Ook daar blijft hij de gedachte vasthouden van de stichting van zendingsscholen. Hij spreekt ergens den wensch uit, dat toch monniken van vlekkeloozen levenswandel zich mochten bekwamen in de studie van vreemde talen en zich mochten voorbereiden om den ongeloovigen te prediken!

Zijn tijd was evenwel niet rijp voor deze wenschen en de algemeene onverschilligheid, waarmede zijne lievelingsdenkbeelden werden bejegend, moede, besloot hij op 56-jarigen leeftijd zelf het voorbeeld te geven door in eigen persoon naar Noord-Afrika te trekken en den

Moslems te prediken. Maar de beschrijving van deze reis behoort in een volgend hoofdstuk thuis.

Teruggekeerd uit Tunis ontmoeten wij Lullus in 1292 te Napels, waar hij in gezelschap vertoeft van den alchemist, Arnaud de Villeneuve. De alchemie, de voorloopster der moderne scheikunde (evenals de astrologie die der sterrenkunde was), gold in die dagen voor eene bedenkelijke geheimleer, een soort mystieke wetenschap, waarbij allerlei toovenarij te pas kwam. Wie alchemie studeerde laadde de verdenking van „zwarte kunst” en ketterij op zich. Want deze studie kwam ook van de Arabieren, zooals de medicijnen veelal door Joden werd beoefend en stond daarmede in een kwaden reuk. Doch vele Middeleeuwers gevoelden zich juist tot deze mystieke studiën aangetrokken, ondanks de blaam, welke er aan kleefde. En het is wel zeker, dat verscheidene beoefenaars dezer soort van wetenschap, eene vrije houding tegenover allerlei punten der kerkleer aannamen. Van de Villeneuve is bekend, dat hij staande hield, „dat medicijn en weldadigheid Gode meer welgevallig waren dan godsdienstige practijken”, dat „het pausdom op menschelijke inzetting berustte”, dat „de monniken de leer van Christus hadden bedorven”. Zulke uitspraken komen in de Middeleeuwen meer voor, dan men gemeenlijk geneigd is te denken. Vele geleerden, onder wie zelfs Franciscanermonniken en scholastische theologen durfden wel gewaagde dingen te zeggen, tot ergernis der Dominicaners, die met het wapen der Inquisitie waakten voor al te groote excessen. Ook de werken van de Villeneuve zijn door de Inquisitie als kettersch ver-

oordeeld en Lullus zelf heeft de verdenking van ketterij niet kunnen ontgaan. Een latere Dominicaner en inquisiteur van Aragon vond zooals wij zagen niet minder dan 500 ketterische stellingen in Lullus' werken!

Dit moet niet al te tragisch worden opgenomen. In het groote aantal boeken door Lullus over de meest uiteenlopende onderwerpen geschreven, zijn 500 ketterijen niet zoo bijzonder veel, wanneer men er vlijtig naar zoekt. Bovendien stond de kerkleer op allerlei belangrijke punten nog geenszins vast, zoodat men van afwijkende meeningen wel kon verklaren, dat ze „ketterisch” klonken, zonder echter dit strikt, te kunnen bewijzen. De Franciscaners hebben zich tegenover dit kettergehuil der concurreerende bedelorde, alle moeite getroost de rechtzinnigheid van Lullus boven allen twijfel te verheffen. Trouwens veel hinder heeft Raymundus Lullus van deze verdenking van ketterij niet ondervonden. Het is meer een academische twistvraag geweest, jarenlang na zijn dood, terwijl de twist niet belet heeft, dat hij eene plaats in de officieele verzameling van heiligenlevens der Roomsche kerk, de „Acta Sanctorum”, heeft verworven. Het is zeker bezijden de waarheid hierin aanleiding te vinden, om Lullus onder de „Voorloopers der Hervorming” op te nemen, zooals sommigen lichtvaardig hebben gedaan. Lullus was een man van een echt evangelischen geest, een waar Christen en wellicht heeft hij in eenige zijner geschriften enkele gewaagde stellingen geuit. Maar dat is dan ook alles. Er bestaat niet de minste aanleiding in hem een halven of heelen Protestant te zien. Zulke mannen behooren

trouwens niet toe aan ééne kerk, maar aan de gansche katholieke kerk op aarde! Er is iets kinderachtigs in, ketterijen in hen te willen ontdekken of hen er schoon van te wasschen.

Te Parijs teruggekeerd schreef Lullus weer eenige wijsgeerige werken, o. a. de „Tabula Generalis” (Algemeen Overzicht) en de „Ars Expositiva” (De Uiteengezette Kunst). Het gelukte hem eene school te stichten, waar zijne methode werd onderwezen. Hij genoot daarbij den steun van Filips den Schoone, koning van Frankrijk, die zich weldra in verbitterden strijd met den paus, Bonifatius VIII zag gewikkeld.

Lullus heeft nog een tweetal pogingen gewaagd om steun te verkrijgen van den H. Stoel te Rome, maar beide malen was de gelegenheid zeer ongunstig. De eerste maal stierf juist vóór zijn aankomst Coelestinus V, die door Bonifatius VIII werd opgevolgd. Wij weten, hoe juist deze energieke kerkvorst een woedenden strijd moest voeren met Filips den Schoone en hoe het pausdom te Anagni een verpletterende nederlaag leed. Het gaat niet aan uitvoerig dezen strijd te beschrijven. Genoeg zij, dat precies een eeuw na het toppunt der pauselijke wereldlijke heerschappij onder Innocentius III, de pauselijke aanmatiging in wereldlijke zaken een vuistslag in het aangezicht ontving: de paus was in zijn eigen vaderstad gehoond en met ruw geweld bedreigd. Het scheelde niet veel of kardinaal Colonna had zich zelfs in een woedenden aanval aan den grijzen paus vergrepen! De wereldlijke macht van het pausdom ging te gronde door eigen schuld. Geld was langzamerhand de alles-

beheerschende factor geworden aan het pauselijk hof. Aan de curia was letterlijk alles voor goud te koop en toen de Fransche koning de maatregel nam allen geld-uitvoer naar Rome te verbieden, trof hij het pausdom dieper dan iemand misschien vermoedde. Op alle banvloeken en bedreigingen met het interdict antwoordde de wereldlijke overheid met kouden hoon en ruw geweld. En zij kon het doen: het respect was weg! Hoe ver het zoek was, bleek kort daarop, toen in 1305 de „Babylonische Ballingschap der Kerk” een aanvang nam.

„Babylon” lag in die dagen aan de lachende oevers van de Rhône, te Avignon, waarheen de koning van Frankrijk veiligheidshalve den met Fransch geld gekozen paus met zijn corrupt hof overbracht en vasthield met gouden ketenen. Daar, veilig achter de sterke vestingmuren van een weelderig paleis, mocht de paus dienst doen als belastingschroef der Christenheid ten bate van den koning van Frankrijk.

Het verwondert ons niet, dat Lullus bij Bonifatius VIII te vergeefs aanklopte om steun voor zijn zendingsscholen, Het pausdom streed om zijn bestaan! En nog minder verwondert het ons, dat de grijze zending eenige jaren later wederom te vergeefs aanklopte aan de zware poort van het pauselijk slot te Avignon, waarachter Clemens V zich overgaf aan weelde en uitspattingen.

Bij leeken vond Lullus een beter gehoor, vooral in de handelskringen, die door eigen ervaring met het vraagstuk van den Islâm op de hoogte waren. Vrome edelen en aanzienlijke dames in de republiek Genua brachten voor Lullus' doel, de bekeering der Moham-

medanen, de voor die dagen enorme som van 30.000 gulden samen.

Nog eenmaal zien wij Lullus naar Parijs terugkeeren en daar zijne wapenen wetten tegen de Arabische uitlegging van Aristoteles. Te Parijs vernam hij, dat er in 1311 een algemeen Concilie bijeen was geroepen te Vienne. Hij haastte zich daarheen in de hoop een beroep te kunnen doen op de prelaten, die ten getale van 300 waren opgekomen. Op de agenda van het Concilie stond o. a. de opheffing van de Orde der Tempeliers, die voorheen zulke uitnemende diensten hadden bewezen in den strijd tegen den Islâm en nu van ketterij aangeklaagd in het openbaar werden verbrand; benevens de organisatie van een nieuwen kruistocht.

Op het Concilie heeft Lullus althans iets verkregen van zijn wenschen; een klein gedeelte ervan werd vervuld, n. l. te Parijs, Salamanca, Oxford en op alle plaatsen, waar zich het pauselijke hof bevond zouden academische leerstoelen worden gesticht voor de Oostersche talen. Het is niet veel. Maar het was althans iets. Van dat oogenblik werden aan de voornaamste Europeesche universiteiten de talen van den Islâm onderwezen en daarmee werd de weg geopend tot diepere studie van het vraagstuk van den Islâm en van het Oosten. Jarenlang heeft Lullus moeten strijden voor dat denkbeeld. Het moet hem wel een zwakke voldoening zijn geweest, dat hij ten minste eenig resultaat heeft mogen zien van zijn onvermoeid pogen.

VII EERSTE ZENDINGSREIS NAAR TUNIS

IN 1291, kort na zijn eerste bezoek te Rome, ondernam Lullus zijn eerste zendingsreis naar Afrika. Te-leurgesteld door de lauwheid der Christenheid en de weinige medewerking, welke hij van de zijde der „herders der Kerk” ondervond, besloot hij op 56-jarigen leeftijd zelf het voorbeeld te geven en onder de Moslems te gaan arbeiden. Juist drong in Europa de tijding door van den val van St Jean d' Accre, het laatste bolwerk der kruisvaarders in het Oosten.

Het was wel een stoute stap, dien hij ondernam! Juist had de Islâm een beslissende overwinning behaald op de kruisvaarders. Europa scheen onmachtig om een nieuwen aanval te ondernemen. Thans te gaan prediken in het hart van de Islamitische wereld, was letterlijk zijn leven op het spel zetten. Hij hoopte evenwel door overreding en liefde te zegevieren, waar het zwaard had gefaald. Om zijn eigen woorden te bezigen: „Hij wilde proef-ondervinderlijk ervaren of hij niet eenigen hunner winnen kon, door samenspreking met hunne wijze mannen en door zijne methode hun de menschwording van den Zone Gods te bewijzen.” (Vita I, p. 633). Hij stelde zich blijkbaar een godsdienstig twistgesprek voor, dat hij zou houden met eenige Mohammedaansche schriftgeleerden en wijsgeeren, waarin hij tegenover het strakke, armelijke monotheïsme van den Islâm, de diepe openbaring van den Drie-eenigen God zou plaatsën.

Te Genua, vanwaar hij zou uitgeilen naar Tunis, was men vol verwachting. Men had veel gehoord van den

voormaligen seneschal, die de ijdelheden dezer wereld had verzaakt en die naar men zeide, eene onfeilbare methode had uitgevonden, waarmee hij de Saracenen van hunne dwaling kon overtuigen. De passage was genomen; zijn boeken en andere bagage waren aan boord gebracht, toen op eenmaal een sterke reactie zich bij hem deed gevoelen. Volgens zijn eigen getuigenis, was hij geheel overstelpt met vrees voor het lot dat hem wachtte in het land, waarheen hij zich zou begeven. En het denkbeeld martelingen of levenslange kerkerstraf te moeten ondergaan misschien, kwam hem met zulk een kracht voor den geest, dat zijn ontroering hem te sterk werd. Zijn geloof wankelde; hij liet zijn boeken weer aan wal brengen en het schip zeilde uit zonder hem.

Over deze reactie op zijn aanvankelijke geestdrift moeten wij ons niet te zeer verwonderen. Ook al gaan onze zendelingen in den tegenwoordigen tijd onder gemakkelijker omstandigheden uit dan Raymundus Lullus, die zich werkelijk in het hol van den leeuw ging begeven, alles los te laten voor een onbekende toekomst is inderdaad zwaar. Wilt gij een voorbeeld van een dergelijken strijd, lees dan de woorden van dien anderen grooten Mohammedanen-zending, Henry Martin, die toen hij de Engelsche kust uit het gezicht zag verdwijnen uitriep: „Mijn geloof wankelt; ik gevoel dat mijn moed versmelt. O, mijne dierbare vrienden in Engeland, toen wij zoo vol geestdrift spraken over de Zending onder de heidenen en Mohammedanen, welk een onvolkomen denkbeeld vormden wij ons toen van het lijden, waaronder dit alles geschieden moet!”

Nauwelijks echter was Lullus aan den wal teruggekeerd, of hij werd aangegrepen door een wanhopig berouw over zijn zwakheid. Zijn zenuwgestel was diep geschokt, Hij klaagde zichzelven aan, dat hij anderen aanleiding had gegeven den naam van Christus te lasteren. Hij werd aangetast door een slopende zenuwkoorts. Zwak van lichaam en uitgeput van geest, hoorde hij dat een ander schip zou uitzeilen naar Tunis. Hij smeekte zijn vrienden zijn boeken aan boord te brengen en hemzelf in te schepen. Maar hoewel zijn vrienden een oogenblik toegaven aan zijn verzoek, achtten zij het toch niet geraten hem te laten uitzeilen, daar zij er zeer zeker van waren, dat hij de ontberingen van de zeereis niet zou doorstaan.

Doch aan wal vond hij geen rust of herstel. De zieleangsten van Jona kwelden hem en met Paulus riep hij uit: „Wee mij, zoo ik het Evangelie niet verkondig!” — Een derde schip lag gereed om uit te varen en nu besloot hij, hoe dan ook, mede te gaan. Van dat oogenblik was hij een nieuw mensch. De kust was nog niet uit het gezicht of de koorts was verdwenen en zijn geweten was rustig. — Tegen het einde van 1291 kwam hij veilig te Tunis aan.

Tunis was in die dagen de voornaamste stad van den Westerschen Islâm, ja vrijwel van de geheele Islamitische wereld, daar in 1258 het Khalifaat van Bagdad ten onder gegaan en de Hafsieten, die de Spaansche Almohaden-dynastie ten val hadden gebracht, het tot hun hoofdstad hadden gemaakt. Lodewijk de Heilige van Frankrijk had te vergeefs een kruistocht tegen Tunis ondernomen.

Lullus' eerste stap nadat hij aan land was gegaan, bestond hierin, dat hij de „oelema's" of Mohammedaansche schriftgeleerden, uitnoodigde tot een godsdienstig dispuut. Hij verklaarde, dat hij de argumenten van weerszijden had bestudeerd en dat hij niets anders wenschte dan eene eerlijke vergelijking tusschen het christelijk geloof en den Islâm. Hij beloofde zelfs, dat als men hem kon overtuigen, hij den Islâm zou omhelzen. De Mohammedaansche geestelijke leiders namen de uitdaging aan en kwamen in grooten getale opzetten. Met veel omhaal van geleerdheid zetten zij het wonder van den Korân en de leer van de eenheid Gods uiteen. Na een lang, vruchteloos dispuut vatte Lullus zijn aanval in een tweetal punten samen, waarmede hij den Islâm in zijn zwakte aantastte: n.l. gebrek aan liefde in het wezen van Allah en gebrek aan harmonie tusschen zijn eigenschappen. Lullus' betoog kwam in het kort hierop neer:

„Ieder nadenkend mensch zal toegeven, dat de ware godsdienst *die* is, welke niet alleen de grootste volmaaktheid aan het Opperwezen toeschrijft en de verhevenste opvatting heeft van zijne eigenschappen, als goedheid, macht, wijsheid, enz.; doch ook de eenheid en de harmonie tusschen deze eigenschappen aantoont. De zwakheid van den Islâm bestaat hierin, dat deze slechts twee actieve eigenschappen in de Godheid erkent, n. l. wijsheid en wil; daarentegen blijven goedheid en grootheid onwerkzaam, zuiver pasief. Het Christendom daarentegen kent deze zwakheid niet, maar in de leer der Drie-eenheid brengt het de hoogste opvatting van het Goddelijk

Wezen, dat innerlijk bewogen, als Vader, Zoon en Heilige Geest, één, éénvoudig wezen en natuur bezit. In de menschwording van den Zoon toont het de harmonie tusschen Gods grootheid en goedheid. In den persoon van Christus ontvouwt het de ware vereeniging van den Schepper en het schepsel; terwijl in het lijden van Christus, dat Hij onderging uit liefde tot de menschheid de harmonie van de oneindige goedheid en wijsheid tot uiting komt. Zijn zelfvernedering tot heil van ons, herstelt ons tot onzen oorspronkelijken staat van volmaaktheid. Daartoe nam Hij het lijden op zich en leefde en stierf Hij voor ons”.

Dat is echt evangelische taal. Wij leeren er tevens, uit, hoe Lullus, verre ervan een goedkoope verzoening te willen tot stand brengen tusschen Islâm en Christendom met de oppervlakkige redeneering als zouden alle godsdiensten in den grond hetzelfde bedoelen, de wezenlijke verschilpunten die den Islâm van het Christendom scheiden, releveert. Het zijn vooral de Drie-eenheid en het lijden van Christus, welke den Moslem tot op den huidigen dag een ergernis en een dwaasheid zijn.

Zijn prediking schijnt ingang te hebben gevonden; althans wij vernemen, dat sommige Moslems zich lieten doopen en zich lieten onderwijzen in de christelijke leer. Doch juist dit succes maakte het fanatisme der overigen gaande. Een aanzienlijk schriftgeleerde, een imam, spoorde den sultan aan, dezen vurigen prediker onschadelijk te maken. Lullus werd in de gevangenis geworpen en zou zeker ter dood zijn gebracht, indien niet de voorspraak van een anderen imam hem voor dit lot had bewaard.

Dit laatste is teekenend voor de gemoedsgesteldheid van sommige Moslems in die dagen, die zich sterk genoeg gevoelden verdraagzaamheid te oefenen. Tot twee malen toe is Lullus' leven door de voorspraak van een Mohammedaanschen oelema gespaard. Deze imam wees er o. a. den vorst op, dat een Mohammedaansch prediker van de kracht van Lullus, zeker door zijne geloofsgenooten hoogelijk zou worden vereerd.

Het doodvonnis werd dan ook in verbanning veranderd. Wel mocht Lullus roemen, dat hij er goed van was afgekomen, want de voortdurende strijd tusschen Islâm en Christendom, door de aanhangers van het laatste ook niet altijd met even vlekkelooze wapenen gevoerd, had de gemoederen der meeste Moslems geprikkeld en verbitterd. Wel heerschte er nog bij sommigen der geestelijke leiders eene zekere aristocratisch-wijsgeerige verdraagzaamheid ten opzichte van wijsgeerig geschoolde Christenen als Lullus, die zij huns gelijken achtten.

Lullus echter trotseerde moedig het bevel tot uitwijzing uit het land ter wille van zijn kleine kudde, welke hij niet zonder opzicht en zorg wilde achterlaten. Wel bracht men hem aan boord van een schip, dat naar Genua zou stevenen, doch hij wist het weer heimelijk te verlaten en gedurende drie maanden van uit een schuilhoek zijn getrouwen te sterken. Doch daar de mogelijkheid was afgesneden zijne geliefkoosde methode van openbaar debat voort te zetten, scheepte hij zich ten slotte in naar Napels. In den tusschentijd had hij nog kans gezien een wetenschappelijk werk te schrijven.

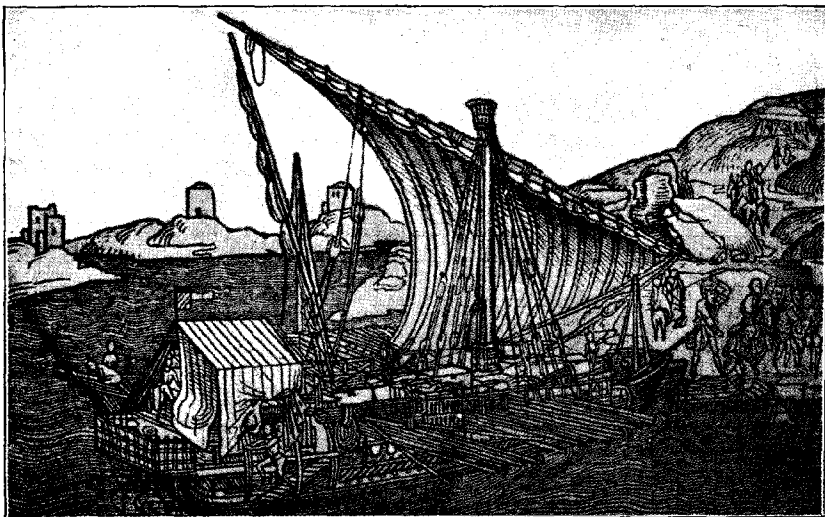
Hij vertrok dan naar Napels; maar dat beteekende

geenszins, dat hij zijn onderneming had opgegeven. Het was maar eene pauze, die hij gebruikte om zijn wapenen te scherpen en recruten aan te werven voor een nieuwen kruistocht. Ook wenschte hij een nieuw beroep op den paus te doen. Daar deze stap ook nu weer zonder goed gevolg bleef, zien wij hem in 1307, vijftien jaren na zijn verbanning, opnieuw landen op de Afrikaansche kust.

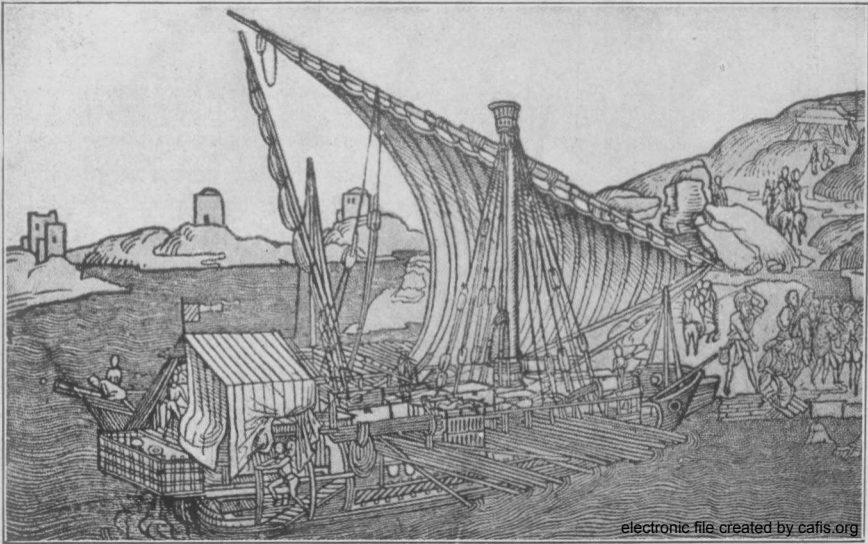
VIII NIEUWE ZENDINGSREIZEN

TUSSCHEN 1301 en 1309 maakte Lullus verschillende zendingsreizen, die des te merkwaardiger zijn, daar hij toen reeds 66 jaar oud was. Het reizen in die dagen, zoowel over land als over zee was oneindig veel bezwaarlijker en gevaarvoller dan in later eeuwen. Genua en Venetië streden onderling om de macht in de Middellandsche zee. Catalonië voerde oorlog met de Byzantijnen en deze onderlinge oorlogen der christelijke naties werden gekruist door een ononderbroken zee krijg met de Algerijnsche kapers en de Egyptische vloten. Op het land tierde het rooverwezen. Niettemin zien wij Lullus onverschrokken van plaats tot plaats trekken en prediken, waar zich de gelegenheid er toe voordeed. Want hij beperkte zijn werkzaamheid geenszins tot de Moslems, doch strekte die evenzeer uit tot de Joden, die over heel Europa verspreid woonden en tot de ketters en de aanhangers der scheurkerken.

Zoo ontving hij het verzoek van den vorst van Cyprus om den aanhangers der Oostersche schismatische kerken de ware rechtzinnigheid te komen bijbrengen en Maronieten, Jacobieten en Nestorianen voor het Roomsche Katholicisme te winnen. Hij gaf aan dat verzoek gevolg en landde te Famagosta, de voornaamste havenstad van het eiland onder de Genueesche heerschappij. Of deze prediking enig succes had, vernemen wij niet. Weldra verliet hij het eiland om in Syrië en Armenië door te dringen, en met hetzelfde doel voor oogen, de Oostersche scheurkerken tot de Westersche orthodoxie

EEN VENETIAANSCH GALEI UIT DEN TIJD VAN RAYMUNDUS LULLUS
Naar een oude prent gereproduceerd

te brengen. Over deze werkzaamheid weten wij weinig met zekerheid. Het eenige wat ons ervan bekend is, bestaat hierin, dat Lullus een nieuw werk schreef: „Hetgeen een mensch aangaande God gelooven moet”, in de Latijnsche taal, dat later in het Catalaansch vertaald werd. Armenië vormde in dien tijd een onafhankelijken staat onder een nationaal christelijk vorstenhuis en was in het Oosten het voornaamste bolwerk tegen den opdringenden Islâm.

Ook tot de Joden strekte hij zijn bekeeringspogingen uit. Dit in de Middeleeuwen zoo verachte volk was in Spanje zeer talrijk, vooral op het eiland Mallorca. In Spanje hebben de Joden van huis uit koloniën gehad; reeds vóór Christus bestonden er talrijke Joodsche handelskolonies, ja de zeevaarders van koning Salomo strekten hunne tochten uit tot Tarsis (Andalusië). In den oud-christelijken tijd waren de Joden er zoo talrijk, dat de synode van Elvira (304) maatregelen beraamde tegen de gemengde huwelijken van Christenen en Joden. Onder de West-Gothen werden zij vervolgd, maar toen de Arabieren het schiereiland veroverden, brak er voor het Joodsche volk in Spanje een gouden tijd aan. Want de Mohammedaansche heerschers schonken aan hen vrijheid van godsdienst en thans nog kan men te Toledo verschillende fraaie oude synagogen bewonderen naast moskeeën en kerken uit de Middeleeuwen. Deze gunstige toestand bleef aanvankelijk in de christelijke staten van Spanje ongerept, want ook de christelijke vorsten hadden het beginsel der religieuze verdraagzaamheid van de vroegere Khaliefen overgenomen. Tal van

zonen Abrahams waren in Spanje tot aanzienlijke posten opgeklimmen als kanseliers en ministers van financiën van Mohammedaansche en christelijke vorsten. De Joodsche kooplieden en financiers speelden een groote rol in het oeconomisch leven van Spanje en de eerste Spaansche industriën werden door nijvere Joden gevestigd en tot bloei gebracht. Het was geenszins een schuchter, kruiperig Ghetto-Jodendom, waarmede Lullus te maken kreeg, doch een zelfbewust volk, fier op zijn rijkdom en geleerdheid. Men behoeft slechts den naam van Maimonides te noemen om het beeld der Joodsche wetenschap en cultuur vóór zich te zien verrijzen.

Eerst later, onder de „Reyes Católicos” *) is Spanje begonnen zijn Joden te verdrijven en te vervolgen, aan het eind der 15e eeuw. En thans nog wordt te Saloniki en aan de oevers van de Bosporus door oud-Joodsche families van Spaanschen bloede in het Castiliaansch het klaaglied aangeheven:

„Perdimos la bella Sion; Perdimos tambien Espana,
Nido de consolación”.

(Wij hebben het schoone Sion verloren; wij hebben ook Spanje verloren, dat land der vertroosting).

Van een treurspel, gelijk in de 16e en 17e eeuw te Mallorca zich afspeelde, van gedwongen bekeering der Joden en terechtstelling van dozijnen dezer ongelukkigen op de „auto's de fé” der Inquisitie, was in Lullus' dagen nog geen sprake. Toen konden nog Joodsche koop-

*) Onder de „Reyes Católicos” heeft men te verstaan Ferdinand van Aragon en Isabella van Castilië, die aan het eind der 15de eeuw over Spanje regeerden.

lieden met Christen-edelen te samen handelsschepen uitrusten en Joodsche rabbi's wijsgeerige gesprekken voeren met Moslemsche oelema's en Christen-priesters.

Lullus heeft in zijn vaderland getracht Joden te bekeeren tot het christelijk geloof. Doch van resultaten maken zijne levensbeschrijvers geen gewag. Het eenige wat wij met zekerheid weten is, dat Lullus een werk schreef „Tegen de Joden”.

In 1307 ondernam hij zijn tweede reis naar Afrika, om den Mohammedanen het Evangelie te prediken. Ditmaal begaf hij zich niet naar Tunis, doch naar Bougie in Algerië. In deze havenstad woonden toen verscheidene Italiaansche kooplieden, wien het zelfs vergund was in hun handelskolonies kerken te bezitten, mits zij zich onthielden van aanvallen op den Islâm. Juist echter was Bougie onder de heerschappij gekomen van den onverdraagzamen sultan der Mamelukken, Nazir, een fanatiek-orthodox Mohammedaan van den ouden stempel, die in Egypte scherpe maatregelen had genomen tegen de Christenen.

Lullus liet zich door deze slechte voorteekenen niet afschrikken, doch begon in het openbaar op een marktplein in de Arabische taal te prediken, dat het Christendom het ware geloof was en dat hij dit gaarne zou bewijzen aan ieder, die naar hem wilde luisteren. Een volksoploop ontstond en het zou den stoutmoedigen prediker slecht zijn vergaan, wanneer niet een moetti, een Mohammedaansche geestelijke, hem gered had van het gepeupel. Deze wees Lullus op zijn dwaasheid zijn leven aldus in gevaar te brengen. „De dood”, ant-

woordde Lullus, „heeft geen verschrikking voor een getrouw dienaar van Christus, die zielen tot kennis der waarheid zoekt te brengen”. Daarop daagde de moefti Lullus uit, zijn bewijzen te berde te brengen voor den voorrang van het Christendom boven den Islâm.

Een van Lullus' geliefkoosde argumenten was, de Moslems erop te wijzen, dat, waar zij zelve de Tien Geboden als de volmaakte wet Gods erkenden, zij die wet in hunne eigen geschriften gebod voor gebod braken. Een ander argument was, de zeven kardinale deugden en de zeven doodzonden te schetsen en dan aan te toonen, hoe leeg van de eerste en hoe vol van de laatste de Islâm was. Zulke argumenten zouden zelfs het leven van een hedendaagschen Mohammedanen-zending in gevaar kunnen brengen; wij kunnen ons denken, welke uitwerking zij hadden in de 13e eeuw op Moslems in Noord-Afrika. Het is dan ook een waar wonder, dat men Lullus niet onmiddellijk heeft doodgeslagen, maar hem in de gevangenis wierp, waar Genueesche en Spaansche kooplieden die mededoogen met hun geloofsgenoot hadden, hem zelfs mochten bezoeken.

Typeerend voor den geest, die de meeste Mohammedanen in dien tijd bezielde, is wel, dat men trachtte Lullus over te halen tot verloochening van Christus, en den Islâm te omhelzen. Men bood hem vrouwen, rijkdommen en eerbewijzen aan, zoo hij een volger van den Profeet wilde worden.

Voor Lullus waren dit nu niet bepaald krachtige argumenten, doch het feit, dat men zelfs dezen grijzen prediker zulke aanbiedingen deed, bewijst wel hoevele Christenen

in die dagen geenszins bestand bleken tegen deze verleiding. De Islâm is ten allen tijde een godsdienst geweest, die de lagere natuur des menschen in het gevele komt en dergelijke aanbiedingen van vrouwen en rijkdommen schijnen velen Mohammedanen ook thans nog niet minderwaardig toe.

Bij Lullus echter misten zulke bekeeringspogingen ten eenenmale effect. „Gij belooft mij vrouwen en allerlei wereldsche genietingen, indien ik de wet van Mohammed wil aanvaarden? Helaas, gij biedt mij een armzaligen prijs, daar alle goederen der wereld te samen de hemelsche heerlijkheid niet kunnen koopen. Ik daarentegen belooft u, zoo gij uwe valsche, duivelsche wet wilt verzaken, welke door het zwaard en geweld wordt uitgebreid, en zoo gij mijn geloof aanneemt, het eeuwige leven. Want het christelijk geloof wordt voortgeplant door de prediking en het bloed der heilige martelaren. Daarom vermaan ik u christenen te worden, het eeuwige leven te verwerven en de straffen der hel te ontvlieden”.

Zulke woorden uit de mond van een 73-jarigen grijsaard, in de Arabische taal, met alle argumenten der Mohammedaansche filosofie gestaafd, terwijl de oogen van den gevangene schitterden van oprechten ijver voor de waarheid, moesten wel indruk maken, ook op het gemoed van menigen lichtzinnigen Moslem.

In de gevangenis stelde Lullus aan de Mohammedaansche geestelijken voor, dat beide partijen een verdediging van hun geloof zouden schrijven. Hij was druk bezig dit van zijn kant te doen, toen er een bevelschrift kwam van den gouverneur van Bougie, waarbij Lullus

uit de stad werd verbannen. Als gevangene werd hij aan boord gebracht van een schip, dat hem naar Europa zou terugvoeren. Het vaartuig verging in een storm op de Italiaansche kust, doch Lullus wist er het leven af te brengen en werd te Pisa, waar hij behouden aan land kwam, met grooten eerbied ontvangen door de bevolking, die van zijn moed had gehoord.

Hij vertrok van daar naar Parijs, doch nauwlijks aangekomen, hoorde hij van het concilie van Vienne, waarop de grijsaard terstond op zijn schreden terugkeerde en de bezwaarlijke reis naar Zuid-Frankrijk ondernam om voor de kerkververgadering te pleiten voor de stichting van zendingsscholen.

IX LULLUS ALS WIJSGEER EN SCHRIJVER

WIJ moeten thans eenigszins dieper ingaan op de filosofie, die Lullus onderwees en met de hulp waarvan hij de Mohammedanen de waarheid des Christendoms zocht te bewijzen. Het is geen gemakkelijke taak de duistere scholastieke wijsbegeerte van Lullus in een kort hoofdstuk samen te vatten, waarbij nog de verbijsterende hoeveelheid zijner werken komt.

Men moet er zich werkelijk over verbazen, hoe één mensch een zoo indrukwekkende reeks van wetenschappelijke werken kon schrijven over de meest uiteenlopende onderwerpen, als Lullus dat deed. Dat was eerst nog eens een gelukkige tijd, toen de wetenschap nog niet zoodanig gespecialiseerd was, dat één man niet alleen een enkel vak grondig kon beheerschen in alle onderdeelen, maar zelfs al het weten van zijn tijd! Ook voor de Middeleeuwen is dit echter eene geweldige praestatie; slechts een genie met een onverwoestbare gezondheid en levenskracht kon zoo iets volbrengen. Lullus heeft kans gezien vrijwel de gansche wetenschap zijner dagen zich toe te eigenen en in één groot denksysteem samen te vatten. De eerste editie van zijn werken bevat niet minder dan 282 geschriften over de meest uiteenlopende onderwerpen, terwijl latere uitgaven tot 321 werken in de Latijnsche taal komen: grammatica en rhetorica; logica en dialectiek; metaphysica en medicijnen, rechten en theologie; stichtelijke lectuur, preeken en handboeken over de predikkunde; polemi-

sche geschriften tegen vreemde godsdiensten en natuurwetenschappelijke werken, enz. enz. — Het is bijkans te veel om alles op te sommen.

Ziehier een man, die tegelijk filosoof, dichter, theoloog, prozaschrijver, spreukendichter en polemist was. Er bestaat van hem een werk over de zeevaartkunde en men heeft hem de uitvinding van het compas toegeschreven, en dat niet zonder goede reden, want in zijne stichtelijke werken gebruikt hij herhaaldelijk met groote voorliefde het beeld van de magneetnaald, die steeds weer naar de pool wijst voor de ziel, die ondanks alle slingeringen zich naar God blijft wenden. Hij geeft een scheikundig tractaat in het licht over „Het Gewicht en den Vorm der Elementen”; een studie over het Reukorgaan; een werk over „Vier- en Driehoeken in den Cirkel”. Onder zijn medische werken, die zeven deelen beslaan is er één over algemeene pathologie en een over den invloed van het klimaat op ziekten.

Verder schreef hij 63 theologische werken, meest van dogmatischen aard. Door deze heeft hij zich den titel van „Doctor Illuminatus” verworven. Er zijn er eenige onder, die zóó spéculatief zijn, dat men het hoofd er over schudt: „Over de allermeest drieééne Triniteit”; „Over de Gedaante Gods”; „Over de Taal der Engelen”. Voorts bestaan er 62 stichtelijke werken van zijn hand, die bijna allen tot inhoud hebben de H. Drie-eenheid en Christus. Niet één handelt over de heiligen en slechts zes over de H. Maagd, wel een bewijs, hoezeer Christus bij hem op den voorgrond stond.

Sommige stichtelijke werken zijn speciaal met het oog op Mohammedanen geschreven, zooals het werkje over „De Honderd Namen Gods”. — Gelijk bekend is, draagt Allah honderd namen, overeenkomend met de 100 kralen van den Mohammedaanschen rozenkrans.

Verder zijn ons nagelaten een drietal werken met verzamelde spreuken, waarvan wij hier eene kleine bloemlezing geven: „Heb God zoo lief, dat gij Hem vreest!” — „Vrede is deelgenootschap zonder moeite” — „God heeft een voorbeeld gegeven van Zijne eenheid in de natuur” — „Ware dapperheid is hierin gelegen, dat het hart sterk is tegen de boosheid” — „Rijkdommen zijn zorgvuldigheden van den wil” — „De uitverkiezing bestaat hierin, dat iemand den God kent, die de menschen kent” — „God heeft zóóveel arbeid te verrichten, dat Hij niets vergeet”.

Dan zijn er van dezen vruchtbaren auteur een twintigtal werken over logica en metaphysica. Een ervan luidt: „Over de Grootheid en de Kleinheid des Menschen”.

Bijbelcommentaren schreef hij er slechts één, n.l. over den proloog van het Johannes-Evangelie.

Aan het vele strijdschriften-maken, was in Lullus' dagen geen einde. Doch in één opzicht onderscheiden zijn geschriften tegen Moslems, Joden en ketters zich hierin van de polemische literatuur zijner dagen, dat zij een vredelievenden geest ademen en het uit iedere bladzijde blijkt, dat het er hem om te doen is op te helderen, te overtuigen, en niet om gelijk te hebben of zijn geleerdheid te luchten. En vooral niet om den dwalende te verdoemen en op den brandstapel te brengen.

Al zijn werken zijn doorademt van een geest des gebeds. Zoo gaat hij in een van zijn geschriften in het gebed over: „O, Heer, mijne hulpe! Totdat dit werk „voltooid is, kan uw dienstknecht niet uitgaan, naar het „land der Saracenen om uwen heerlijken Naam te prijzen. Want zóó neemt het mij in beslag, dat ik aan „niets anders kan denken. Daarom smee ik u om de „genade, dat Gij mij wilt bijstaan, opdat ik het spoedig „mag voltooien en haastelijk mag vertrekken om den „dood eens martelaars te mogen sterven uit liefde tot „U, indien het U althans mocht behagen mij dien „waardig te keuren!”

Een werk over logica eindigt met deze woorden: „Dat de Christenen verteerd door brandenden ijver voor „de zake des geloofs mochten inzien, dat zij — waar „immers niets tegen de waarheid in kracht op kan — „met Gods hulp en kracht ongeloovigen kunnen terug „brengen tot het geloof, zoodat in den kostelijken Naam „van Jezus, die in vele streken den meesten menschen „nog onbekend is, mag worden geprezen en verheerlijkt”.

En op een andere plaats: „Daar ik dit boek voltooi „op de Vigilïën van den Heiligen Johannes den Dooper, „den heraut van het Licht, moge het onzen Heere behagen een nieuw licht te ontsteken, dat de ongeloovigen „tot bekeering brengt, opdat zij met ons Christus mogen „ontmoeten, wien de lof en de dank en de eere zij in „der eeuwigheid”.

Ook voor het volk heeft Lullus verschillende werken geschreven in de Catalaansche taal, liederen, spreuken, leergeschriften. Ja, het schijnt wel — hoe vreemd het

klinke — dat hij zijn „Ars Major” bedoeld heeft als een populaire methode tot kennis der waarheid, in tegenstelling tot de meeste scholastische werken, die uitsluitend voor de beroeps-theologen bestemd waren.

Waarin bestaat nu deze „methode” in zijn „Ars Major” (Groote Kunst) neergelegd?

De grondslag van zijn methode is de redelijkheid en bewijsbaarheid van de christelijke leer. Niets achtte Lullus schadelijker voor de verbreiding van het Christendom, dan de opvatting, als zouden de christelijke leerstukken onbewijsbare mysteriën zijn. Juist hierin is volgens hem het verschil tusschen Christus en den Anti-christ gelegen, dat de eerste Zijn waarheid door wonderen heeft bewezen, terwijl de laatste dat niet kon. De eer van het Christendom ligt niet hierin, dat zij het onbewijsbare, maar dat zij het bovenzinnelijke handhaaft; het is niet tegen, doch boven de rede.

Lullus nu werkt niet met de gewone gangbare logica, die in dien tijd met syllogismen werkte, doch opereert „per aequiparationem”, d.i. door aan te toonen, dat schijnbaar tegenstrijdige attributen in een en het zelfde subject kunnen bestaan.

Verder beproeft hij boven de gewone philisophie zijner dagen uit te gaan, door eene algemeene kennis-theorie te geven. Zijn systeem bestaat uit formules, waartoe iedere tak van iedere wetenschap kan worden herleid. Zijn „Ars Major” is een tabelwerk van verschillende catagoriën in de meest mogelijke rangschikking. Dit werk wil een sleutel zijn, die op alle sloten past. Zooals iemand, die de Arabische taal grammatisch

bestudeerd heeft en nu alle buigings- en vervoegingsuitgangen kent, ieder woord kan verbuigen of vervoegen — zoo meent ook Lullus — kan men met vaste formules alle kennis en wetenschap afleiden van een paar vaste gegevens.

Zijn „Grootte Kunst” begint met een alphabeth op te stellen van een negental letters, B tot K, die de verschillende wezensheden en vaste eigenschappen voorstellen. Bijv. B staat voor „God”; C voor „engel”; D voor „hemel”; E voor „mensch”. In de reeks der eigenschappen staat B voor „goedheid”; C voor „duur”; D voor „grootheid”, enz. In de vragen der scholastieke wijsbegeerte staat daarenboven B voor „of?” (utrum); C voor „wat?” (quid); D voor „waarvan?” (de quo). Door nu deze letters te hanteeren, zoodat men de relaties zoekt tusschen de verschillende wezensheden, eigenschappen en formules, oefent men de „Grootte Kunst”. Dit opereeren geschiedt door middel van wiskundige figuren, lijnen en cirkels, die weer in segmenten worden verdeeld en voorzien worden van symbolische letters. Eéne figuur b.v. stelt voor alle mogelijke combinaties van alle eigenschappen Gods; weer een andere alle mogelijke toestanden, waarin zich de menschelijke ziel kan bevinden. Deze figuren worden weder in een grooter verband opgenomen, zoodat de zoogenaamde „Vierde Figuur” ontstaat, bestaande uit een drietal concentrische cirkels, elk in 9 segmenten verdeeld, die om elkaar heendraaien als een cijferslot. Neemt men dan de letters in de hun toebedeelden zin, dan kan men door draaiïng der beide grootste cirkels de verschillende relaties der begrippen

vinden. De middelste cirkel geeft dan telkens de verbindingen aan.

Deze methode is even geniaal als illusionair. Wij verstaan thans, hoe onmogelijk het is langs dezen weg de absolute waarheid te vinden. Dat neemt niet weg, dat dit streven een moedige handhaving is van de eenheid der waarheid; dat Lullus heeft gezocht eene basis te vinden voor een redelijken godsdienst; dat hij de mogelijkheid van vergelijkende godsdienstwetenschap als hulpmiddel voor den Evangelieprediker voorvoelde.

Over één werk van Lullus moeten wij nog spreken, eene allegorische novelle „Blanquerna” getiteld, in het Catalaansch geschreven, een volksboek van ongeveer de strekking van Bunyan's „Christenreize”. De ondertitel luidt: „Eene Spiegel der Zeden van alle Klassen der Samenleving”. Het handelt over het huwelijk, den godsdienst, de kerkvorsten, het pausdom en het kluizenaarsleven. Het verhaalt van de pelgrimstocht van Enast, die Alome, de dochter van een rijke weduwe huwt. Hun eenige zoon, Blanquerna, bemint eene schoone maagd, Dona Cana. Beiden echter besluiten een asketisch leven te gaan leiden. Blanquerna wordt monnik en Cana, abdis. En nu gaat het om hunne ervaringen in hun nieuwe leven.

Wij zien den pelgrim reizen door verre landen, „om U te zoeken, ofschoon Gij zoo nabij ieder mensch zijt, dat hij, zoo hij wilde, U zou kunnen vinden in zijn eigen huis en kamer”. De pelgrims worden zóó door valsche menschen bedrogen, die zij in kerken en herbergen ontmoeten, dat velen hunner slechter naar huis terugkeeren, dan zij waren, toen zij daar heen trokken.

Dona Cana disputeert met haar zusters over het gezag des priesters, over de gewetens, en trekt allerlei punten van de officieele leer in twijfel.

Als Blanquerna te Rome komt, vindt hij daar aan het pauselijke hof een nar, „Raymundus de Dwaas” (niemand anders dan Lullus zelf!) die tot de kardinalen soms harde waarheden zegt. Ook de kardinalen dragen symbolische namen. Blanquerna wordt eindelijk paus en gebruikt zijn macht om een heirleger monniken uit te zenden tot de bekeering der ongelooovigen.

De allegorie is vol van passages van groote schoonheid, bijv. die, waar Blanquerna staat voor de poort van het betooverde slot, waarboven de Tien Geboden staan geschreven, of ook aan het einde, de vergadering van grijsaards, die over de ijdelheden dezer wereld spreken.

Deze passages doen vaak denken aan Bunyan.

X LAATSTE ZENDINGSREIS EN MARTELAARSHIP

DE Middeleeuwsche scholastieken leeren, dat er vijf middelen zijn tot het verkrijgen van kennis: opmerking, luisteren, lezen, gesprek en overdenking. Maar in die opsomming vergaten zij het voornaamste: het lijden. Lullus' wijsbegeerte en studie heeft hem veel wijsheid toegebracht, doch de hoogste wijsheid heeft hij vergaderd in de school van het lijden. Wil men hem verstaan, dan moet men in het oog houden, dat liefde en niet zucht tot kennis de drijfveer van zijn leven was. De wijsgeer was in hem dienstbaar aan den zendeling. Het laatste deel zijns levens speelt zich dan ook niet af aan de een of andere universiteit te Rome, of Parijs, doch in Noord-Afrika onder de Moslems.

Men zou kunnen verwachten, dat de 79-jarige grijsaard na het gedeeltelijk succes waarmede zijn poging op het concilie van Vienne waren bekroond, rust zou hebben gezocht, voor zijn laatste levensdagen. Zelfs een man van zulk een wakkeren geest als hij, moest zich wel vermoeid gevoelen na de zwerftochten en worstelingen der laatste jaren. Zijn vrienden en leerlingen drongen er op aan, dat hij nu rust zou nemen, doch het was zijn wensch om te vallen als zendeling onder de Mohammedanen. Zijn geliefkoosde „Groote Kunst” moest plaats maken voor de „Allergrootste Kunst”, zooals Lullus het eenmaal zelf uitdrukte: „Hij, die liefheeft en leeft door het Leven, kan niet sterven”. Of om eene andere uitdrukking van hem te bezigen: „Ge„lijk de naald van nature wijst naar het Noodren, aange-

„raakt door den magneet, zoo betaamt het Uw dienst-
„knecht, o Heer, zich tot U te wenden in liefde en lof
„en begeerte U te dienen, waar Gij uit liefde tot hem
„zulk een bitter lijden hebt willen verduren”.

En, op eene andere plaats: „De menschen sterven
„gewoonlijk van ouderdom, o Heer, door gebrek aan
„natuurlijke warmte en overmaat van koude. Maar, zoo
„het Uw wil mocht zijn, zóó wenscht Uw dienstknecht
„niet te sterven. Maar hij zou willen sterven van liefde-
„brand, zooals Gij wildet sterven voor hem”. (Liber Con-
„templationis in Deo, CXXIX en vlg.). Nog eene aan-
„haling uit ditzelfde werk willen wij hier vermelden:
„Gelijk een hongerige met groote brokken eet, door zijn
„grooten honger, zoo hongert Uw dienstknecht te sterven
„om U te verheerlijken. Dag en nacht haast hij zich
„zijn werk te voltooien, opdat hij zijn bloed en tranen
„storten mag voor U!”

Wij zien hieruit, hoe Lullus verlangde naar het mar-
telaarschap. Velen scheen in dien tijd zulk een dood
begeerlijk. Men zeide, dat de dood van een martelaar
een geheel leven van zonde uitwischte en onmiddellijk
den toegang verwierf tot het Paradijs. Een christenridder
behoorde op het veld van eer te vallen en niet van
ouderdomszwakte op zijn bed te sterven!

Zoo zien wij dan Lullus in 1314 voor de derde maal
naar Afrika stevenen en op 14 Augustus te Bougie aan-
komen. Bijna een jaar lang arbeidde hij er in den kleinen
kring van bekeerlingen, welke hij daar op zijn tweede reis
had gewonnen. Zoowel tot hen, als tot de anderen,
die de geheime samenkomsten bezochten, sprak hij bij

voorkeur over een onderwerp, dat hem toescheen van het hoogste belang te zijn: de menschwording van den Zone Gods. Lullus zag met groote scherpste, dat de zwakheid van den Islâm niet in het tweede, doch in het eerste artikel van zijn zeer korte geloofsbelijdenis is gelegen. Niet zoozeer nog de vereering, die aan Mohammed als de profeet wordt toegebracht, dan wel de strakke eenheid van Allah, is de grondfout van den Islâm. Zijn Gods-idee is eene groote half-waarheid. Het voornaamste, de bewogenheid en de liefde, ontbreken.

Indien de Moslem overeenkomstig zijn wet beweert, dat Allah den mensch liefheeft, omdat Hij hem schiep en zegent, dan beweert de Christen overeenkomstig zijn wet hetzelfde. Doch het Christendom leert dan, dat God den mensch zóó liefhad, dat Hij zelf mensch is geworden, en armoede, schande, lijden en dood verdroeg. En daarom is het Christendom, omdat het van een liefde getuigt, die alle liefde te boven gaat, hooger dan een godsdienst, die slechts in mindere mate van die Liefde getuigt. Lullus geloofde stellig, dat het de Liefde was, die den Islâm kon overwinnen.

Ook van Mohammedaansche zijde werden er werken geschreven om de superioriteit van den Islâm boven het Christendom in het licht te stellen. „De Saracenen” — zoo schrijft Lullus — „schrijven boeken om het Christendom te vernietigen. Ik heb ze zelf gezien, toen ik in de gevangenis was Voor één Saraceen, die Christen wordt, zijn er tien Christenen, die den Islâm omhelzen. Het voegt hun, die de macht hebben, te bedenken, waarop dat moet uitloopen!”

Gedurende een tiental maanden hield Lullus zich schuil, sprekend en biddend met zijn bekeerlingen, steeds in de weer om degenen, die nog niet ten volle waren gewonnen, te overtuigen. Op den langen duur was hij dit leven als een havenrat moede en kwam de oude zending uit zijn schuilhoek te voorschijn. Hij maakte zich op de markt bekend als de man, die jaren geleden uit de stad was verbannen. Een oogenblik stond hij te midden van het woedende volk. In fanatieke woede ontstoken sleurde men hem buiten de stad, waar hij op bevel van den sultan werd gesteenigd. Dit geschiedde op 30 Juni 1315.

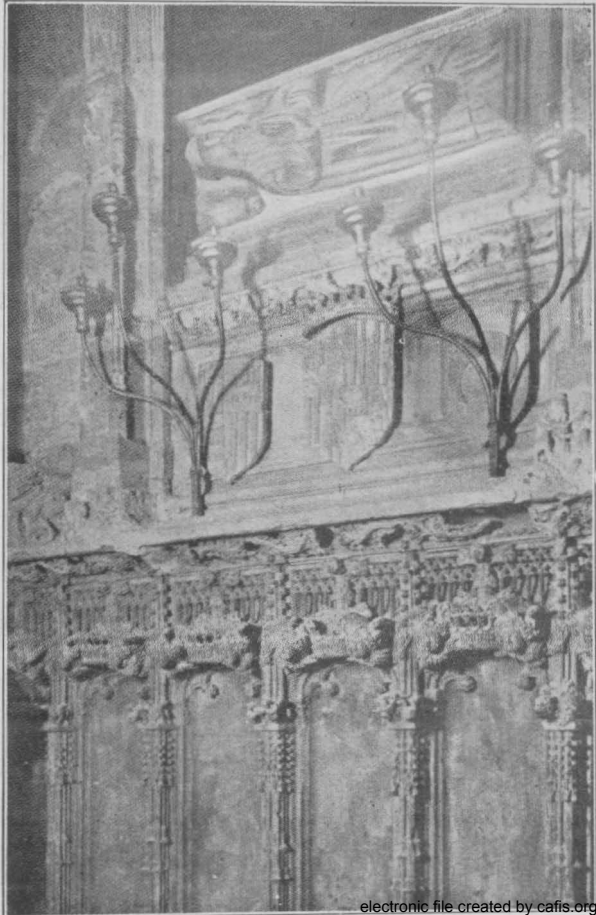
Sommigen zeggen, dat hij zwaar gekwetst door eenige bekeerlingen gered werd en op een schip, dat naar Mallorca voer, werd gebracht. Hij zou echter gestorven zijn, vóór het schip de haven bereikte.

Zeker is, dat zijn lichaam naar zijn geboorteplaats is overgebracht en ter aarde is besteld in de kerk van S. Franciscus. Later is de grafstede versierd met een fraaien steen, waarop Lullus' wapenschilden en zijn beeltenis ten voeten uit in de pij der Franciscaners gehuld, werden afgebeeld. De martelaar ligt met gevouwen handen, een rozenkrans tusschen de vingers. Mogen wij niet gelooven, dat hij zóó is ontslapen, met een gebed op de lippen voor zijn vervolgers?

Dit is wel een waardig einde van zijn leven. Hij werd verteerd door een groot verlangen voor Christus te mogen sterven, uit liefde tot Hem, die Zijn leven voor de wereld had gegeven.

DE GRAFTOMBE VAN RAYMUNDUS LULLUS IN DE
SAN FRANCISCO-KERK TE PALMA OP MALLORCA

XI „DIE SPREEKT OOK NADAT HIJ IS GESTORVEN”

RAYMUNDUS LULLUS is niet slechts een merkwaardige figuur uit de Middeleeuwen, doch steeds weer zal de geschiedenis van de Zending onder de Mohammedanen bij hem aanknoopen. En de Islâm houdt niet op een even kwellend raadsel te zijn voor de Christenheid, dan hij was in de dagen van Raymundus Lullus:

„Heere des hemels, Vader van alle tijden! Toen Gij „Uwen Zoon zondt om menschelijk vleesch aan te nemen, leefden Hij en Zijn discipelen in uiterlijken „vrede met de Joden en Farizeërs. Want nooit namen „zij met uiterlijk geweld één ongeloovige gevangen of „doodden hem. Dezen uiterlijken vrede gebruikten zij „om de dwalenden te brengen tot kennis der waarheid „en tot de gemeenschap des geestes. En zoo — naar „Uw voorbeeld — moesten de Christenen zich gedragen „tegenover de Moslems. Maar aangezien deze ijver „der liefde, die in de apostelen van ouds gloeide ons „nu niet langer bezielt, zijn „liefde” en „toewijding” in „bijkans de gansche wereld verkild. Daarom wenden „de Christenen meer hunne krachten op uitwendigen „dan op inwendigen strijd aan”.

Dit gebed kon in den hedendaagschen tijd zijn geschreven. Zagen wij in onze dagen de geallieerde mogendheden niet op een nieuwen kruistocht trekken in Palestina, Egypte en Syrië in den jongsten wereldoorlog? Offerde Engeland alleen niet tienduizenden

mannen en millioenen aan kapitaal? Brachten niet de Balkanstaten en Spanje zichzelf aan den rand van het bankroet door kostbare godsdienstoorlogen tegen Turken en Marokkanen in den allerjongsten tijd? *En waar blijft de Zending?*

Er zijn meer moskeeën in Jeruzalem dan zendelingen in Arabië en alleen in China wonen meer millioenen Moslems dan er genootschappen zijn in de geheele Christenheid om het Evangelie onder de Mohammedanen te prediken. Noord-Afrika is eerst in 1884 voor de Zending ontsloten en slechts eenige honderden uit den Islam zijn er gewonnen in Marocco, Algiers, Tripoli en Egypte. Welk een taak ligt er, 600 jaren na Raymundus Lullus, nog te wachten op de Christenen!

Het totale aantal Mohammedanen op de wereld wordt door nauwkeurige berekening op 230 millioen geschat. De wereld van den Islâm strekt zich thans uit van Kanton tot Sierra Leone, van de Kaspische Zee tot Zanzibar. Zegevierend dringt de Islâm tot op den huidigen dag door in Midden- en Zuid-Afrika en in de heidensche streken van onzen Indischen Archipel. Geheele gebieden zijn nog onbezet waar nog niet één zendeling doordrong, als Afghanistan, West-Turkestan, groote stukken van Arabië en Zuid-Perzië.

En juist in onze dagen nadert het wereldconflict tusschen Islâm en Christendom zijn ontknooping, wanneer niet alle teekenen bedriegen. De Islâm staat niet meer zelfbewust, gelijk in de 13e eeuw, als de sterkere tegenover het Christendom. Niet meer de Islâm, maar de Europeesche Christenheid is de cultuurdrager in

het Oosten. Vijf-zesde deel van de Mohammedaansche wereld is onderworpen aan Europeesche staten die in elk geval door de Moslems voor Christen-staten worden gehouden. De Westersche cultuur heeft den Islâm, die van nature aarts-conservatief is, een doodsteek gegeven. Het verbod van het dragen van de fez en van de vrouwensluiser te Angora en in Turkije en de vervanging dezer kleedingstukken door de pet en de sportieve vrouwenrok, mogen op het eerste gezicht onbeduidende uiterlijkheden schijnen, voor den strengen Moslem wegen deze dingen zwaar. Talrijke Mohammedaansche intellectueelen hebben aan Europeesche universiteiten gestudeerd, ja te Constantinopel verrees in het hart der Islamitische wereld eene christelijke universiteit, Robert-College. In alle Mohammedaansche landen gist het onder de nationalistische intellectueele jeugd, die nieuwe banen zoekt en grondig ontevreden is met de oude toestanden, die toch zoo nauw met den voor-vaderlijken godsdienst samenhangen.

Welk eene gelegenheden voor het Christendom om de Mohammedaansche wereld aan te vallen, „niet met het zwaard, doch met de liefde”.

De Bijbel is vrijwel in alle talen van den Islâm vertaald. Het eenige dat der Christenheid ontbreekt is een voldoende aantal jonge mannen en vrouwen, beziel met den geest van Raymundus Lullus om uit te gaan en de groote boodschap van Gods liefde in Christus te brengen.

Want het eenige dat den Islâm werkelijk kan overwinnen is de Liefde die immer weerklank vindt in ieder

menschenhart.

Want zóó is de mensch geschapen, hetzij hij zich Christen noemt, of Jood of Mohammedaan, dat hij eerst rust vindt voor zijn ziel, wanneer hij die vindt in Gods Liefde, in Christus geopenbaard.

BOEK-AANKONDIGING

Alle in deze rubriek besproken boekwerken zijn voorhanden of verkrijgbaar bij den **Zendingsboekhandel**, Nassau-Zuilensteinstraat 25, Den Haag (Postrekening 27974)

Op Leven en Dood in het Oerwoud van Kameroen, naar het Duitsch van H. Norden, vrij bewerkt door H. van Lennep, 192 blz., 4 platen op getint papier, f 1.90 in cartonnen stempelband in 3 kleuren, met ronde linnen rug, 10 en meer ex. à f 0.95. Ook te krijgen in een uitgave op zwaarder papier en gebonden in geheel linnen stempelband in 3 kleuren met rugtitel, ad f 2.50 (zonder getalprijs).

Uitgave van den **Zendingsboekhandel** te Den Haag.

Nsia, de Neef van den Toovenaar, waarvan de inhoud ook speelt in Kameroen, is al genoeg bekend om het hier nog uitvoerig op nieuw aan te bevelen; met dat boek (dezelfde wijze van uitgeven en gelijke prijs als 't bovengenoemde en voor de getallen er mee te combineeren) hebt ge de jongens meteen, zoodra ge gaat voorlezen. Maar datzelfde beleeft ge met dit nieuwe: „Op Leven en Dood in het Oerwoud van Kameroen”. Neem er maar de proef van! Ze vinden 't een fijn besluit van het clubuur, als het boek weer op tafel komt. En ge vindt vanzelf in het gelezene inhoud voor uw slotgebed. Gelijk dat ook het geval is bij de bekende boekjes van Aletta Hoog: Van een Syrischen Herdersjongen, enz.

De uitvoering is aangenaam, royaal, degelijk. De prijs niet hoog, vooral niet de getalprijs. Het brengt onzen kinderen boven de 12 jaar veel goeds.

Denkt om dit boek als uw jongen jarig is!

Overzicht van den arbeid der Samenwerkende Zendingcorporaties, Juli 1926—Juli 1927. — Het Zendingsbureau te Oegstgeest zal u op aanvraag gaarne een exemplaar zenden. In al zijn beknoptheid geeft het een helder inzicht in den stand van zaken op de verschillende gebieden; het licht ook in over de binnenlandsche actie, de Ned.-Zendingsschool, de financiën en geeft een tabel van Besturen en arbeiders der 7 aangesloten corporaties. Dankbaar voor het gelezene zult ge het zetten naast het Overzicht van vorige jaren.

Groeiende arbeid op Jappen, door D. C. A. Bout, zend. der Utrechtsche Zend. Vereen., 70 pag. met sprekenden, gekleurden omslag, met zeven platen op getint papier en een

(uitstekend) portret van zendeling W. L. Jens en kaartje, prijs per post f 0.56, uitg. van Zendingsbureau Oegstgeest.

U kent Bout's „Van een veelbelovenden arbeid op Jappen”, niet waar, alsmede, naar ik hoop, zijn „In en om den Ben-toenigolf”. — Welnu, dan weet ge hoe zendeling Bout schrijft.

Ge moet dit boekje laten lezen aan allen, die nog vragen: „Wat zegen brengt eigenlijk de Zending, speciaal op N.-Guinea? 't Is zoo geloofs-, dus ziele-sterkend Bout 'te hooren vertellen, wat God op dit oogenblik daar doet; maar 't moet de gemeente in het vaderland dringen tot al meer gebed en medearbeid. Daartoe werke dit boekje door Gods genade mee!

De uitvoering is best, zoowel papier als druk. Speciaal dankbaar ben ik voor het portret van den ouden heer Jens, een der voortrekkers, in wiens voetstappen anderen getreden zijn; alsmede voor het kaartje. Over Zending moet men altijd lezen met een kaart er bij.

Verplegen door Verpleegden, door Mr A. de Graaf. Uitgave Zendingsboekhandel te Den Haag; prijs 50 cent. Dit is een overdruk uit *Woord en Daad*, het degelijke 3-m. tijdschrift voor Inwendige Zending; een referaat, rapport van den algemeen bekenden inspecteur Mr A. de Graaf. Het is hoogst interessant, om wat erin staat over opsluiting in het algemeen naar aanleiding van het Duitsche „Bewahrungsgesetz”, over uitstooten en verzorgen van bepaalde elementen in de samenleving, de werktherapie voor de minder-waardigen en in verband daarmee de taak van verpleegden tegenover lotgenooten.

Th. S.

Door het Bureau tot bevordering van Kinine-verbruik te Amsterdam werd ons een brochure ter recensie gezonden, met het opschrift: **Malaria en Kinine**. In wezen is dit werkje inderdaad een brochure; naar den keurig verzorgden band en den bijzonder rijken inhoud met uitstekende reproducties van klassieke en moderne schilderwerken, portretten, enz., is het zijn plaats waard in menige boekenkast. Het is zeer vlot geschreven, goed gedocumenteerd, en kan van harte worden aanbevolen aan zendingen en aan hen, die naar de tropen gaan. Vooral uit het laatste hoofdstuk: *De Bestrijding der Malaria*, kan menige nuttige wenk gehaald worden, zoowel voor de prophylaxe, als voor de geneeswijze.

**REDACTIE: Dr O. NOREL Jzn TE LEEUWARDEN;
A. J. C. VAN SETERS TE DEN HAAG en Ds Th. SCHARTEN
TE NIJMEGEN**

Elk nummer is \pm 40 blz. groot, in zich zelf compleet en bevat één of meer illustraties op kunstdruk. Wanneer de goede behandeling van een onderwerp het noodig maakt, verschijnen ook nummers van dubbelen omvang

Prijs per jaargang van vijf nummers franco per post **f1.65**. Voor nabestelling van losse nummers (ook die vroeger verschenen zijn) wende men zich tot den **Zendingsboekhandel**, Nassau-Zuilensteinstraat 25, te 's-**Gravenhage** (Telefoon 14599; Postrekening 27974)

Bijdragen en brieven de Redactie betreffende, zende men aan den

Redacteur-Secretaris **A. J. C. VAN SETERS**
Nassau-Zuilensteinstraat 27, 's-Gravenhage

Tijdschriften en Boeken ter bespreking, zende men aan **Ds Th. SCHARTEN**, Bergendalscheweg 54, Nijmegen

Mededeelingen omtrent rechtstreeksche verzending, adresverandering of nieuwe abonné's aan de **DRUKKERIJ DER STICHTING te HOENDERLOO**
(Postrekening Apeldoorn 22844)